

# **Západočeská univerzita v Plzni**

**Fakulta filozofická**

**Bakalářská práce**

**Rozvojová spolupráce SSSR a Kuby  
a podoba vzájemné spolupráce po skončení  
studené války**

**Martin Vachovec**

Plzeň 2017

# **Západočeská univerzita v Plzni**

**Fakulta filozofická**

**Katedra Politologie a mezinárodních vztahů**

**Studijní program Politologie**

**Studijní obor Politologie**

**Bakalářská práce**

**Rozvojová spolupráce SSSR a Kuby  
a podoba vzájemné spolupráce po skončení  
studené války**

**Martin Vachovec**

*Vedoucí práce:*

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

*Plzeň, duben 2017*

.....

### *Poděkování*

Rád bych poděkoval PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za podnětné rady, odbornou pomoc, za čas věnovaný vedení mé bakalářské práce a především za trpělivost. Zároveň mé poděkování patří těm, kteří mě při psaní práce podporovali.

## OBSAH

<b>1</b>	<b>ÚVOD</b> .....	<b>1</b>
<b>2</b>	<b>ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE</b> .....	<b>4</b>
2.1	Rozvoj .....	4
2.2	Rozvojová spolupráce .....	8
2.2.1	Definice rozvojové spolupráce a rozvojové pomoci ....	10
2.2.2	Klasifikace rozvojové pomoci .....	12
2.3	Definice rozvojové spolupráce – ruský pohled na věc ....	14
2.4	Proč poskytovat pomoc? .....	14
<b>3</b>	<b>ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE KUBY A SOVĚTSKÉHO SVAZU</b> .....	<b>17</b>
3.1	Kuba v letech 1902-1959 .....	17
3.2	Kuba a Sovětský svaz .....	20
3.3	Rada vzájemné hospodářské pomoci .....	21
3.4	Analýza rozvojové spolupráce.....	25
<b>4</b>	<b>ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE S KUBOU V SOUČASNOSTI</b> .....	<b>28</b>
4.1	Kuba – 90. léta po současnost.....	28
4.2	Data z OECD a Aidflows .....	34
4.3	Analýza charakteru spolupráce v současnosti .....	40
<b>5</b>	<b>ZÁVĚR</b> .....	<b>43</b>
<b>6</b>	<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ</b> .....	<b>45</b>
<b>7</b>	<b>SEZNAM ZKRATEK</b> .....	<b>51</b>
<b>8</b>	<b>RESUMÉ</b> .....	<b>52</b>

# 1 ÚVOD

Je tomu už sto čtrnáct let, kdy největší ostrovní stát v Karibiku vyhlásil svoji vlastní nezávislost. Během té doby, stejně jako každý jiný stát kdekoliv na světě, prošel mnoha změnami, které přímo či nepřímo ovlivnily jeho podobu i směr dalšího vývoje. Jedním z nejzásadnějších roků byl pro tento ostrov rok 1959, kdy se vlády definitivně ujali revolucionáři v čele s Fidelem Castrem. Tehdy se Kuba zaštitila komunistickou ideologií se značnou podporou ze strany Sovětského svazu a dodnes je jednou z posledních zemí se socialistickým režimem na světě. Ovšem navzdory tomu v současné době dochází k prvním známkám oteplování vztahů s ostatními zeměmi, zejména pak se Spojenými státy americkými, tolik symbolizované samotným podáním rukou Raúla Castra a Baracka Obamy na celoamerickém summitu v Panamě v roce 2016.

A právě toto zlepšování vztahů Kuby mi bylo podnětem k zájmu o bližší pochopení motivů a důvodů spolupráce s bývalým Sovětským svazem. Byla spolupráce nevyhnutelná? Co vedlo Kubu k takovému spojenectví? Nacházíme se v době, u níž je možné, že se pro historii Kuby stane významnou stejně jako kdysi rok 1959, a je tak důležité pochopit širší souvislosti, které tehdy Kubu dovedly právě do situace, kdy se nejen její region, ale celý svět pozastavuje nad tak jinak triviálním gestem, jako je vzájemné podání ruky. Neméně významnou roli může Kuba sehrát i v současných napjatých vztazích mezi Spojenými státy a Ruskou federací, například vzhledem ke své strategické poloze, čímž se opět dostávám k samotné podstatě práce.

Cílem mé práce je popsat charakter rozvojové spolupráce Sovětského svazu a Kuby a zároveň popsat podobu a proměnu spolupráce Ruska a Kuby v současnosti. Pro dosažení popisu vzájemné spolupráce obou zemí bude nutné v první kapitole práce teoreticky vymezit rozvojovou spolupráci obecně, respektive vysvětlit základní pojmy jako je rozvoj a rozvojová pomoc, představit definice, klasifikace a

význam. Další kapitola už se bude blíže zabývat samotnou rozvojovou spoluprací mezi Sovětským svazem a Kubou, konkrétně důvody spolupráce v historických souvislostech a kontextu a jejími prioritními oblastmi. Kapitola blíže popíše historické události, které dovedly Kubu do pevného spojení se Sovětským svazem a představí koncepci *Rady vzájemné hospodářské pomoci*. Ve čtvrté kapitole se budu věnovat analýze a popisu spolupráce a jejího charakteru mezi Ruskem a Kubou od devadesátých let po současnost. K tomu mi opět pomůže stručné představení situace na Kubě od pádu Sovětského svazu, použití dat ze statistik internetových stránek *Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj* a *Aidflows.org* a celková analýza charakteru současné spolupráce.

Použitou metodou této práce bude empiricko-analytická metoda, pomocí níž získané poznatky z odborné literatury, internetových stránek a odborných i novinových článků uspořádám tak, aby pro čtenáře vznikla ucelená představa o veškerých aspektech spjatých s tématem práce. Touto cestou se tak pokusím o zodpovězení následujících výzkumných otázek:

1. Jaký byl charakter rozvojové spolupráce mezi Kubou a Sovětským svazem?
2. Jak se tento charakter rozvojové spolupráce proměnil v čase?

Důležitým zdrojem pro tuto práci mimo jiné je kniha *Kuba: Nové dějiny* (2005) od britského historika a novináře Richarda Gotta, který se v ní věnuje dějinám Kubu od středověku do současnosti. Nespornou výhodou tohoto zdroje je zejména jeho interpretace a líčení historických událostí bez jakékoliv ideologické předpojatosti. Vedle použitých zdrojů literatury jsou mi významnými pro práci již zmíněné internetové stránky *Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj* (OECD) a *Aidflows.org*, které mě ovšem zároveň limitují, neboť neposkytují čísla od Ruské federace, která není členem, a jež jsou pro práci klíčová. Tyto limity jsem tak nucen kompenzovat využitím alternativních zdrojů těchto dat, jako

jsou například oficiální stránky ruského ministerstva zahraničí nebo ruského velvyslanectví v České republice.



## 2 ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE

Pro komplexnější uchopení podstaty tématu práce považuji za nezbytné vymezit základní pojmy a definice, které jsou klíčové pro orientaci v textu této práce. Na začátku této kapitoly bude blíže vymezen pojem „rozvoj“, dále popsána definice rozvojové spolupráce a definice rozvojové pomoci a její klasifikace. Konec kapitoly pak poskytne základní aspekty a zdůvodnění aktivních participací na rozvojové pomoci.

### 2.1 Rozvoj

Tato část kapitoly je zaměřená nejen na vymezení samotného pojmu „rozvoj“, ale rovněž na jeho vývoj a historii. V rámci definice pojmu budou představeny vybrané koncepce, které se nejčastěji vyskytovaly v použité literatuře.

V roce 1952 francouzský akademik Alfred Sauvy poprvé použil výraz „třetí svět“ pro označení postkoloniálních států. Bylo to nedlouho poté, co vznikla železná opona, a tehdejší svět byl rozdělen na západní „první svět“ a východní, socialistický „druhý svět“. Záměrem Alfreda Sauvyho bylo ukázat státům třetího světa tzv. třetí cestu mezi kapitalismem amerického stylu a komunismem sovětského typu. Výraz třetí svět se začal používat jako souhrnné označení nejen pro země Afriky, ale také pro země Latinské Ameriky a Asie, které se rovněž potýkaly s problémy v úsilí překonat hospodářskou i sociální zaostalost. Ačkoliv s rozpadem sovětského bloku došlo k pronikání hodnot i ekonomických, politických a sociálních mechanismů z prvního světa do druhého, čímž označení „třetí svět“ ztratilo své logické opodstatnění, v běžném jazyce se označení ustálilo (Daněk 2000: 9).

Vzhledem k tomu, že v 50. a 60. letech dosáhly tržní ekonomiky západních zemí rychlého a dlouhodobého ekonomického růstu, byl tehdy koncept rozvoje spojen zejména s růstem ekonomickým, respektive

samotné úsilí o rozvoj bylo chápáno jako nastoupení cesty ostatních zemí stejným směrem. Státy, které dosahovaly ekonomického růstu, byly označovány za rozvinuté, a naopak ostatní státy byly označeny za státy rozvojové. Pojalo se přesvědčení, že by chudší oblasti světa měly klást důraz na aplikaci moderních vědeckých a technologických znalostí, s předpokladem, že přesunem finančních prostředků a technologií z rozvinutých zemí se rychle vyřeší problémy rozvojových zemí. Očekával se tak rychlý vývoj od tradičních společností ke společnosti průmyslu a masové spotřeby jako v Evropě a ve Spojených státech amerických v době od 18. století až do 20. století (Hokrová, Táborská 2008: 102-103).

Předpoklady, že růstem hrubého domácího produktu vzroste i životní úroveň většiny jednotlivců, se ovšem nakonec nepotvrdily, a v 70. letech byly dokonce zpochybnovány. Přímo autory pocházejícími z rozvojových zemí byla vytvořena teorie závislosti neboli teorie jádra a periferie. Jedním z nejznámějších a nejvlivnějších hlasatelů této teorie byl například argentinský ekonom Raúl Prebisch, který pokládal světové hospodářství za hierarchický systém, v rámci něhož „centrum“ vytváří závislou „periferii“, na jejíž úkor se vyspělé kapitalistické státy prostřednictvím volného trhu nejen obohacují, ale také jí zabraňují v dosažení ekonomické autonomie a prosperity (Budil 2005: 33-35).

Od 80. let se začalo o rozvoji přemýšlet více jako o multidimenzionálním konceptu, který zahrnuje materiální, environmentální, sociální, politické a kulturní složky, jelikož každá z těchto částí má přímý vliv na kvalitu života. I v této souvislosti se prosazoval názor, že neexistuje jeden model rozvoje, který by byl žádoucí či jediný správný pro všechny části světa. Začalo být zdůrazňováno, že rozvoj musí být dlouhodobě udržitelný, respektive musí být brány v úvahu otázky vztahující se k vývoji populace, k šetrnému využívání přírodních zdrojů a ke vzájemnému působení člověka na jeho životní prostředí (Hokrová, Táborská 2008: 102-103).

Během 80. let vznikl tak jeden koncept, který se stal důležitou charakteristikou rozvoje. Jedná se o tzv. dlouhodobě udržitelný rozvoj, který se vyvinul v souvislosti s rostoucími obavami o dopadu našeho současného způsobu života na životní prostředí. Začalo být upozorňováno ze stran různých autorů i environmentálních aktivistů na problémy, které s sebou rychlý hospodářský růst založený na intenzifikaci průmyslu a zemědělství přináší. V důsledku toho zesílily problémy se znečištěným ovzduším, vody, půdy, rychlým vyčerpáním neobnovitelných i obnovitelných zdrojů a ztenčování ozonové vrstvy. Takový směr vývoje představoval jednoznačný problém s dostatkem pitné vody a čistého vzduchu pro budoucí generace. Proto v roce 1987 *Světová komise pro životní prostředí a rozvoj (World Commission on Environment and Development - WCED)* definovala udržitelný rozvoj jako rozvoj, který uspokojuje naše dnešní potřeby způsobem, který neohrožuje šance budoucích generací uspokojovat své potřeby. Pojetí udržitelného rozvoje se postupem času posunulo od primárního zaměření na problémy životního prostředí směrem k důrazu na vyváženost tří složek rozvoje – sociální, ekonomickou a environmentální. Vyváženost těchto tří složek, aniž by byla jedna z nich zanedbána, je pak zásadní pro uspokojení našich současných i budoucích potřeb (Hokrová, Táborská 2008: 102-103).

Od 90. let po současnost se v rámci teorie i praxe uplatňují (s různou měrou) všechny předešlé koncepce rozvoje. Objevují se také koncepce rozvoje jako získání svobody, zvyšování možností a schopností lidí žít život podle svých představ, nebo se rovněž berou v úvahu environmentální hnutí či skupiny, které zdůrazňují genderová, kulturní či etická hlediska (Hokrová, Táborská 2008: 103).

Definic rozvoje existuje mnoho. Jedno z pojetí pochází od Amartya Sena, významného teoretika rozvoje a nositele Nobelovy ceny. Podle Seny lze chápat lidský rozvoj jako proces rozšiřování možností lidí, jak žít svůj život, přičemž tyto možnosti mohou být neomezené a měnit se v čase. Zásadní ve všech úrovních rozvoje je ovšem možnost žít dlouhý a

zdravý život, možnost získat vědění a možnost přístupu ke zdrojům nutným pro zajištění důstojného života (UNDP 2017).

Další z definic nabízí například Joe Remenyi, který rozvoj definuje jako proces, který je zaměřený na výsledky zahrnující zlepšený standard života a větší kapacitu pro samostatnost v ekonomikách, které jsou technicky komplexnější a více závislé na globální integraci než dříve (Kingsbury, Remenyi 2004: 22).

Jedna z dalších variant pojetí rozvoje pochází od britské nevládní organizace *Oxfam*, jejímž klíčovým prvkem ve vnímání tohoto konceptu je *empowerment*, tedy schopnost určovat si vlastní hodnoty a rozhodovat o podmínkách svého života (Oxfam 2017).

Autoři Sumner a Tribe například upozorňují, že je zapotřebí rozlišovat mezi samovolným dlouhodobým vývojem společnosti a záměrným rozvojem krátkodobější povahy (například ve formě rozvojových programů či projektů). Aplikaci prvního typu můžeme nalézt právě v době 50. a 60. let 20. století, kdy převládala víra v možnost rozsáhlé řízené strukturální proměny společnosti v podobě modernizace tradičních agrárních společností a rovněž její přeměny v industriální společnost. Jak už ale bylo zmíněno, nepodařilo se v praxi dokázat, že by vnějšími zásahy bylo docíleno komplexnější přeměny společnosti. Druhý typ, zamýšlené krátkodobé cíle rozvoje, je zaměřen na dosažení krátkodobých či střednědobých cílů, zpravidla o časovém plánu na 3-5 let. V rámci tohoto pojetí je rozvoj zaměřený na dosažení cíle pomocí plánovaných intervencí a řízený skrze projektové cykly a monitorovací indikátory. Zásadní výhodou tohoto typu je jeho praktická využitelnost, na druhou stranu nastavené cíle nemusí vždy respektovat skutečné potřeby příjemců pomoci (Sumner, Tribe 2008: 11-15).

## 2.2 Rozvojová spolupráce

V roce 1961 vznikla mezivládní organizace - *Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisazion for Economic Co-Operation and Development - OECD)*. V současnosti sdružuje 35 ekonomicky rozvinutých států světa (převážně státy západu, Evropy a rozvinutých států Asie), které přijaly principy demokracie a tržní ekonomiky (kandidáty pro přijetí do OECD jsou Rusko a Kolumbie, rozšířená spolupráce je vykonávána s Brazílií, Čínskou lidovou republikou, Indií, Indonésií a Jihoafrickou republikou). Tyto státy koordinují ekonomickou i sociálně-politickou spolupráci a zprostředkovávají nové investice. Cílem organizace je napomáhat dalšímu ekonomickému rozvoji a stabilizovat mezinárodní finanční trh. Od druhé světové války po současnost se díky OECD a jejím členům uvolnilo přes sto bilionů amerických dolarů pro rozvíjející se státy (OECD 2017a). Během této doby zaznamenaly téměř všechny země hospodářský růst i dosažení relativně vyšších životních standardů. Ačkoliv je komplikovanější zjistit, nakolik tomuto pozitivnímu vývoji přispěla právě rozvojová pomoc, je bezesporu jisté, že se jedná minimálně o aspekt napomáhající k celkovému zlepšení (OECD 2016; Halaxa 2000: 3).

Petr Halaxa vnímá jako významné pro počáteční zrod rozvojové pomoci tři procesy. Prvním byla společná vůle k mezinárodní spolupráci, jež byla vyjádřena založením *Organizace spojených národů (OSN)*. Tehdy skrze agenturu *Správy Spojených národů pro pomoc a obnovu (United Nations Relief and Rehabilitation Administration - UNRRA)* docházelo k napomáhání odstraňování škod vzniklých v důsledku evropského konfliktu. Narůstající rivalita vlivem studené války byla druhým faktorem pro zrod zahraniční pomoci. Tehdejší realizace poválečné obnovy Evropy pomocí Marshallova plánu v roce 1948 přinesla rychlé a hmatatelné výsledky, které se ovšem nedostaly za železnou oponu, a stala se tak jedním z prostředků, který posiloval západ před pronikáním a šířením komunismu. Posledním ze zmíněných tří procesů je podle Halaxy

osvobozenecké hnutí v bývalých koloniích. Ideologická rivalita se stala motivem pro rozsáhlé pomoci různých podob ze strany západu i východu (Halaxa 2000: 3-4). Právě osvobozenecký zápas od koloniálního područí byl záminkou pro Sovětský svaz k označení zemí třetího světa za „spojence tábora socialismu“ (Švankmajer, Veber, Sládek, Moulis 1995: 722). Lze tak shrnout, že Sovětský svaz vnímal rozvojovou pomoc jako ochranu před imperialismem, kdežto Spojené státy rozvojovou pomoc shledávaly za ochranu před komunismem.

Studená válka, osmdesátá léta i devadesátá léta nakonec přinesly částečnou únavu i deziluzi z procesů snah o komplexní změnu poměrů v zemích třetího světa, nicméně s počátkem nového tisíciletí přišly i hmatatelnější výsledky a nástroje pro rozvoj. Jedním z nejvýznamnějších setkání světových politiků ohledně otázek celosvětového zabezpečení potravin je *Světový potravinový summit* zastřešený *Organizací pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization - FAO)* v rámci OSN z roku 1986, kdy se vlády zemí OECD zavázaly snížit do roku 2015 počet chudých. O pět let později ovšem tyto vlády uznaly, že cíl je příliš ambiciózní a není realistický, proto k jeho dosažení bylo zapotřebí razantnějších opatření. Dalším z významných souborů rozvojových cílů jsou *Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals – MDGs)*, které byly přijaty na různých mezinárodních konferencích a summitech během 90. let 20. století. Světoví lídři z nich na konci tisíciletí vybrali ty nejvýznamnější a zahrnuli je do *Miléniové deklarace*. Tato deklarace, přijatá v září roku 2000, obsahuje osm cílů, kterých mělo být dosaženo společným úsilím i u méně rozvinutých zemí do roku 2015. Mezi tyto cíle patří snížení extrémní chudoby a hladu o polovinu, dosažení základního vzdělání pro všechny, prosazování rovnosti pohlaví, snížení úmrtnosti dětí do pěti let o dvě třetiny, snížení mateřské úmrtnosti o tři čtvrtiny, zamezení šíření HIV/AIDS, malárie a tuberkulózy, zajištění trvalé udržitelnosti životního prostředí, posilování světového partnerství pro rozvoj s důrazem na pomoc, obchod a odpuštění dluhů (OSN 2000; Hokrová, Táborská 2008: 115-116). V roce 2015 na tuto agendu navazuje

sedmnáct *Cílů udržitelného rozvoje* (*Sustainable Development Goals - SDG*), které byly přijaty na summitu OSN. Cíli v tomto patnáctiletém programu jsou vymýcení chudoby ve všech jejích formách na všude na světě spolu s prosazením udržitelného zemědělství pro vymýcení hladu, zajištění zdravého života a zvyšování jeho kvality, zajištění rovného přístupu k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělání, dosažení genderové rovnosti, zajištění dostupnosti pitné vody pro všechny, zajištění přístupu k cenově dostupným a spolehlivým zdrojům energie, podpoření trvalého a udržitelného hospodářského růstu a důstojné práce pro všechny, vybudování odolné infrastruktury, snížení nerovnosti uvnitř zemí i mezi nimi, vytvoření inkluzivních a bezpečných měst a obcí, zajištění udržitelné spotřeby a výroby, přijetí bezodkladných opatření pro boj se změnou klimatu, chránění a obnovování suchozemských ekosystémů, podpoření mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj a oživení globálního partnerství (Sustainabledevelopment.un.org 2017).

### **2.2.1 Definice rozvojové spolupráce a rozvojové pomoci**

V širším pojetí označuje rozvojová spolupráce vnější zásah do rozvojových zemí, a to za účelem pozitivní společenské změny, nejčastěji snížení chudoby. V průběhu času se koncept rozvojové spolupráce vyvíjel zejména v závislosti na zahraničních politikách vyspělých států. Z důvodu politické korektnosti je v posledních letech dřívější termín rozvojová pomoc nahrazován výrazem rozvojová spolupráce. Ze stejného důvodu dnes i označujeme země, dříve nazývané jako přijímající, za partnerské (Horký 2011: 266-268).

*Výbor pro rozvojovou spolupráci* (*Development Assistance Committee - DAC*) spadající pod OECD poskytuje široce akceptovatelnou definici rozvojové pomoci, kdy za takovou pomoc považuje ty transfery, které jsou rozvojovým zemím, teritoriím a multilaterálním rozvojovým organizacím poskytovány oficiálními místy (jako stát, místní vláda,

výkonné orgány). Tyto transfery musí být dále poskytovány s cílem podpořit ekonomický rozvoj a blahobyt v rozvojových zemích a zároveň být konfesionální a obsahovat grantovou složku (což je minimálně 25%). Oficiální rozvojová asistence zahrnuje i administrativní náklady, které jsou spojené s jejím poskytováním (OECD 2008).

V roce 1961 byla zmíněným DAC vytvořena výše uvedená všeobecně respektovaná definice *oficiální rozvojové pomoci* (*Official Development Assistance* - ODA). Důvodem bylo, že v 50. letech 20. století začali donoři řešit otázku, které výdaje v činnosti v rozvojových zemích je možné považovat za rozvojovou pomoc. OECD tak učinila ve snaze vyloučit některé položky kontroverzní povahy, jako například vojenskou pomoc (Opršal 2014: 31).

DAC rovněž zpřesňuje podmínky pro poskytování oficiální rozvojové pomoci. Jedním ze zásadních kritérií je podpora ekonomického rozvoje a blahobytu, ačkoliv finální rozhodnutí u některých z položek má do značné míry arbitrární povahu. Členové výboru pro omezení subjektivity při interpretaci a podpoření porovnatelnosti reportovaných toků pomoci odsouhlasili některá omezení pro vykazování oficiální rozvojové pomoci. Jedním z nich je například vyloučení vojenské pomoci, kdy oficiální rozvojová pomoc nesmí zahrnovat dodávky a služby vojenského charakteru, nebo odpuštění dluhu z půjček, které byly využity na pořízení vojenského materiálu. Výjimku zde tvoří náklady spojené s využitím vojenských kapacit pro dopravu humanitární pomoci či služby podobného rozvojového charakteru vykonávané ozbrojenými složkami donora. Další z omezení jsou například náklady spojené se silovými aspekty mírových misí, přičemž výjimkou jsou mírové mise schválené a administrované OSN, jako je podpora lidských práv, volební monitoring, rekonstrukce poničené infrastruktury atd. Jako oficiální rozvojová pomoc mohou být vykazovány i náklady na výcvik policejních složek, nicméně s výjimkou výcviku složek s paramilitárními funkcemi, jako je například rozvědná činnost. Podporu kulturních institucí a sportovních zařízení je rovněž možné vykazovat jako oficiální rozvojovou pomoc, ovšem



s výjimkou jednorázového sponzoringu koncertního turné nebo cestovních nákladů profesionálních sportovců apod. Zároveň nelze vykazovat jako pomoc kulturní programy v rozvojových zemích, jejichž cílem je propagace kulturních či jiných hodnot země donora. Mírové použití jaderné energie, konkrétně náklady na výstavbu jaderných elektráren a lékařské využití radioizotopů je možné považovat za oficiální rozvojovou pomoc, přičemž vojenské využití atomové energie považovat za rozvojovou pomoc nelze. Ačkoliv se protiteroristické aktivity mohou zdát jako strategie směřující ke zlepšení podmínek cílové země, nelze je vykazovat jako oficiální rozvojovou pomoc, poněvadž se zaměřují především na bezpečnostní hrozby, a nikoliv na podporu ekonomického a sociálního rozvoje (OECD 2008; Opršal 2014: 31-33).

Neopominutelné je i zmínit, že přijímající země mají také určité podmínky pro možnost poskytnutí rozvojové pomoci. Jedná se o splnění několika kritérií, kterými jsou respektování lidských práv, účast občanů na rozhodovacích procesech, respektování zákonů, protržně a sociálně orientovaný přístup k hospodářskému rozvoji a existence strategie rozvoje a rozvojových projektů, prosazovaných vládou dané země, respektive vlastní rozvojová politika (Halaxa 2000: 8).

## **2.2.2 Klasifikace rozvojové pomoci**

Jedním z nejdůležitějších kritérií pro klasifikaci rozvojové pomoci jsou zapojení aktéři, podle kterých je možno rozlišit bilaterální (dvoustranou) a multilaterální (mnohostrannou) pomoc.

Bilaterální pomoc zahrnuje prostředky poskytované dárcovskou zemí státům s nižší úrovní socioekonomického rozvoje. Dárcovská země však nemusí být výhradně hospodářsky rozvinutou. (Opršal 2014: 35) Příkladem dvoustranné rozvojové spolupráce mohou být projekty, vládní stipendia pro studenty z rozvojových a jiných potřebných zemí,

humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům nebo dokonce odpuštění dluhů (OECD 2017b; Hokrová, Táborská 2008: 132).

Multilaterální pomoc naproti tomu představuje realizovanou pomoc prostřednictvím multilaterálních organizací, jako jsou například agentury nebo fondy a programy OSN. Pakliže je poskytnut příspěvek multilaterální instituci ze strany bilaterálního donora, který si zároveň ponechá kontrolu nad jejím využitím, jedná se o tzv. mnohostranně-dvoustrannou pomoc (OECD 2017c; Opršal 2014: 35). Příkladem mnohostranné pomoci tak mohou být příspěvky do mezinárodních organizací jako je Evropská unie, OECD nebo OSN, či zapojení expertů do mezinárodních organizací jako je FAO apod. (Hokrová, Táborská 2008: 132)

Další z možných klasifikací rozvojové pomoci je podle obsahu, tedy na finanční, technickou a hmotnou pomoc. Finanční pomoc představuje pomoc v podobě zvýhodněných půjček nebo grantů. Technická pomoc, či technická spolupráce, definována OECD jako přenos znalostí, zkušeností a know-how. Taková podoba pomoci bývá ve formě vysílání odborného personálu a expertů, organizování školení, podpory výzkumu, zřizování výcvikových a učebních zařízení i přijímání stážistů. Poskytování hmotného materiálu, jako vybavení lékařských přístrojů, pracovních strojů, učebních pomůcek apod. spadá pod hmotnou pomoc (Exnerová, Hlavičková a kol. 2008; Opršal 2014: 35-37).

Rozvojová pomoc může být klasifikována i podle povahy, konkrétně na projektovou pomoc a programovou pomoc. Projektová pomoc je tradiční variantou, při níž donor financuje nebo přímo realizuje individuální rozvojové projekty. Oproti tomu programová pomoc zahrnuje sektorovou podporu (poskytnutí finančních prostředků více donorů na podporu určitého sektoru nebo oblasti aktivit, přičemž dárcům zůstává možnost spolurozhodovat o strategiích rozvoje i podpoře konkrétních aktivit) a rozpočtovou podporu (převod finančních zdrojů z účtu dárce do státní pokladny partnerské země za podmínky, že tato země splní dohodnutá kritéria pro provedení platby) (Carlin 1966: 2-3; Opršal 2014: 35-37).

## **2.3 Definice rozvojové spolupráce – ruský pohled na věc**

Ze zprávy tiskového oddělení velvyslanectví Ruské federace v České republice ohledně koncepce zahraniční politiky Ruské federace lze vyčíst určité nuance ve vnímání konceptu rozvoje oproti konceptualizacím zmíněných mezinárodních organizací.

Ve zprávě je zmíněno, že neřešení strukturálních problémů a vleklá deprese v předních zemích Západu negativně ovlivňuje globální rozvoj. Zároveň zpráva neopomíjí poznámku, že Rusko si plně uvědomuje svoji zvláštní úlohu a odpovědnost za zachování bezpečnosti ve světě nejen na regionální úrovni, ale také na globální, kdy je připraveno ke společným akcím se všemi zainteresovanými státy v zájmu řešení společných úkolů. Dle této zprávy je pro zahraniční politiku Ruska specifické, že je otevřená, předvídatelná a pragmatická – a že se v ní odráží unikátní, v průběhu staletí vytvářející se úloha Ruska jako vyrovnávajícího faktoru v mezinárodních záležitostech a v rozvoji světové organizace (Czech.mid.ru 2017).

Tyto jemné rozdíly, či specifika, budou blíže analyzovány v dalších kapitolách.

## **2.4 Proč poskytovat pomoc?**

Žijeme v silně navzájem provázaném světě. Denně nejen díky médiím můžeme být svědky událostí nebo dlouhodobé situace v kterémkoliv koutě světa. I za premisy, že komplexní vymýcení chudoby není možné, jsou prvky, na nichž, ať už z krátkodobého nebo dlouhodobého hlediska, závisí jen počáteční invence, která by pozitivně mohla pomoci. A i kdyby jakékoliv větší projekty dokázaly pomoci, či dokonce zachránit pouze jediného člověka, právě záchrana lidského života je přece tím požadovaným cílem.

Necháme-li však stranou morální a etické důvody ohledně poskytování pomoci, jsou tu jiné, racionální důvody. Některé z nich uvádějí i různí autoři zabývající se rozvojovou spoluprací (Hokrová, Táborská 2008: 109-110; Králová, Medková, Mračková 2007: 7-8).

Při snaze o pomoc jakémukoliv státu, který se potýká s extrémní chudobou nebo vnitřní nestabilitou, se jedná částečně i o investici do společné bezpečné budoucnosti. Rozvíjející stát, jemuž je dána podpora, má relativně vyšší šanci ustát vnitropolitické problémy i zajištění stability uvnitř svých hranic. Zajištění takové stability může předcházet vzniku teroristických skupin či příčině velkých migračních vln, což jsou témata, kterými se vlády všech vyspělých zemí poslední roky intenzivně zabývají s nepřiliš dostatečnými výsledky.

Rozvoj technologií v rozvojových zemích je další ze stabilizujících strategií, které je zároveň preventivním opatřením pro celý svět. Vezmeme-li v úvahu epidemie různých chorob, jako je například ebola, kdy ohniska pochází právě z rozvojových států, jejichž prostředky (ať už finanční nebo technické) nejsou dostatečné pro jakékoliv zabránění šíření nemocí, může právě pomoc ve formě rozvoje technologií napomoci k celosvětové prevenci před tak nebezpečnými nákazami.

V neposlední řadě je tu další z důvodů souvisejících s dlouhodobým záměrem – ochrana životního prostředí. Ať už se jedná o podnebí, vodu, půdu nebo živočišné a rostlinné druhy, vše, co nás obklopuje, nás obklopuje všechny a na stejné planetě.

A posledním důvodem, avšak neméně důležitým, který zmíním, je budování či udržování diplomatických vztahů. Hrůzy obou světových válek a napjatá atmosféra studené války měla dopad, ať už v různé míře či různých konsekvencích, na všechny země. Není nic významnějšího, než předejít dalším takovým fatálním chybám, a nejlépe pomocí vzájemné celosvětové komunikace, pochopení a solidarity. Jsme propojeni mediálně i internetově. Jsme schopni vysílat i vnímat obrazy i

zvuky z celého světa. Je však podstatné být propojeni i lidsky a lidskost vysílat a vnímat.

Nicméně důvody ke spolupráci mohou být i ideologického rázu, jak bylo zmíněno výše v rámci rozvojových strategií během studené války. A právě rozvojové spolupráci mezi Kubou a Sovětským svazem se věnuje další kapitola.

### **3 ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE KUBY A SOVĚTSKÉHO SVAZU**

Cílem této kapitoly je pochopit vznik a podstatu vzájemné spolupráce mezi Kubou a Sovětským svazem. Proto je část kapitoly zaměřená na historické souvislosti, které oba státy dovedly ke spojení, a druhou část, která analyzuje konkrétní aspekty této spolupráce. Pomocí této analýzy se tak pokusím o popis charakteru rozvojové spolupráce mezi Kubou a Sovětským svazem.

#### **3.1 Kuba v letech 1902-1959**

Po několikaletém boji o nezávislost byla 20. května 1902 formálně vyhlášena Kubánská republika. Nicméně změna fakticky spočívala jen v obměně nadvlády – namísto Španělů se Kuba dostala do okupace Američany, kteří si vytvářeli pozici, kdy měl být odbyt nově vzniklé republiky majoritně závislý na americkém trhu, zejména co se týče cukru. Tato závislost ostrova na Spojených státech amerických byla zakotvena dokonce v kubánské ústavě v podobě tzv. Plattova dodatku, který byl přijatý 21. února 1901. Prakticky to znamenalo, že všechny mezinárodní smlouvy, které Kuba uzavřela, požadovaly schválení americkým Kongresem. Zároveň byly Spojené státy oprávněny vojensky zasáhnout, pokud považovaly teritoriální integritu nebo vnitřní pořádek ostrova za ohrožený. Právě v tomto dodatku také poprvé vzniká americké právo na provoz vojenské základny Guantanamo (Heideking, Mauch 2012: 203).

V roce 1925 se dostává k moci nad úřadem prezidenta generál Gerardo Machado. V Kubě do té doby panovala značně napjatá politická atmosféra, která byla protkána několika povstáními i krizemi. Machado toto napětí jen prohloubil svým režimem, který se postupně stával diktaturou, a musel nakonec pro ztrátu podpory vládních vojsk Kubu v roce 1933 opustit. Dočasného bezvládí tak využil seržant Fulgencio Batista, který se ujal moci téhož roku a držel se jí celých 25 let. Zpočátku (v letech 1934-1940) děním v civilních vládách manipuloval jen ze

zákulisí, kdy řídil stát za pomoci jemu naprosto oddaných prezidentů, samotných voleb se podrobil až v říjnu v roce 1940. Během svého řádného prezidentského mandátu v letech 1940 až 1944 se na Kubě těšil značné oblibě. K tomu přispívalo několik faktorů. Jednak se dovolával africké, španělské, čínské i indiánské krve jakožto člověk z lidu, který se narodil na plantáži cukrové třtiny, čímž kubánský lid reprezentoval mnohem lépe než ostatní jeho předchůdci. Dalším faktorem byly příznivé ekonomické podmínky té doby (produkce cukru v Asii i Evropě došla ke zhroucení kvůli probíhající válce), kdy si mohl dovolit vládnout jako sociální demokrat, který potvrzuje, a dokonce rozšiřuje práva odborů, vládní výdaje vynakládá na sociální programy a vzhledem k charakteru druhé světové války vítá místní komunisty ve své vládě, neboť Stalin byl tehdy vnímán jako životně důležitý spojenec proti Hitlerovi. A dalším neopominutelným faktorem je přijetí nové ústavy, v té době velice pokrokově formulované, díky níž dělníci obdrželi ústavní právo na osmihodinovou pracovní dobu, na pracovní týden 44 hodin, na měsíční dovolenou a povinné sociální pojištění a odškodné v případě pracovních úrazů. Dospělým od dvaceti let byla garantována svoboda sdružování i svoboda volit ve volbách a referendech, a volební právo poprvé obdržely i ženy (Gott 2005: 184-187).

Když se jeho čtyřletý mandát uchýlil ke konci, stáhl se Batista na chvíli z politické scény. Během té doby od roku 1944 do roku 1952 byl Batista ve spojení s částí vojenského velení pro případný návrat, a Kubu mezitím ovládla *Opravdová Kubánská revoluční strana* (Auténticos), která násilně postupovala proti komunistům i členům odborů. V roce 1952 se Batista dostavil do kasáren v Campo Colombia a ještě před ranním rozbřeskem v sobotu 10. března kontroloval město. Tehdejší vláda, kterou vedl Prío Socarrás, charakterizovaná jako nejpolarizovanější, nejzkorumpovanější, nejnásilnější a nejnedemokratičtější, se zhroutila bez jediného výstřelu, bez jediné lítosti obyvatelstva. Tehdy byl Batistův nový režim všeobecně přijímán. Sám se jmenoval prezidentem, zvýšil platy policistům a vojákům a pozastavil ústavu z roku 1940, čímž si

postupně vysloužil kritiku ze strany oponentů, mezi nimiž už tehdy značně figuroval Fidel Castro. Právě Castro 26. července inicioval a účastnil se ozbrojeného útoku na Moncadu, tehdy druhé největší kasárny v zemi. Castrovým cílem bylo zmocnit se zbraní z vojenských skladů a svrhnout Batistovu vládu. Ačkoliv akce dopadla katastrofálním neúspěchem, pro režim samotný znamenal výzvu a byly položeny základy pro vznik zásadní revoluční organizace – *Hnutí 26. července*. Krvavý masakr, který byl odpovědí na povstání, obrátil veřejné mínění proti režimu. To posílila i Castrova vlastní obhajoba před soudem, kdy zužitkoval svá studia práv pro obranu více než stovky obžalovaných místních levičáků, kteří neměli s útokem na kasárny co dočinění, a postavil svou kauzu na nelegálnosti režimu a práva občana postavit se proti nelegální vládě (Gott 2005: 193-196).

Jeho řeč byla posléze publikována a stala se Castrovým manifestem revolučního hnutí. Zveřejnil v ní *pět revolučních zákonů*, které měly být okamžitě vyhlášeny v případě úspěšného útoku na Moncadu. První ze zákonů spočíval v obnovení ústavy z roku 1940 a navrácení vlády do rukou lidu. Druhý zákon se týkal pozemkové držby. V rámci tohoto zákona bylo slíbeno, že těm, kdo vlastní méně než 165 akrů půdy nebo na ní hospodaří, na ni dostanou plný vlastnický nárok, a že stávající majitelé budou odškodněni na základě výpočtu svých zisků za deset let. Pomocí třetího zákona mělo být dělníkům ve velkých průmyslových podnicích a v dolech poskytnuto právo získat 30 % podíl na zisku. Předposlední zákon měl zaručovat vlastníkům plantáží cukrové třtiny právo na 55 % ze zisku z jejich produkce. Poslední pátý zákon napadal korupci a podle něho měly být zabaveny holdingy těch osob, které se v průběhu předchozích vlád dopustily podvodů. Z poloviny takto získaného majetku měly být financované dělnické důchodové fondy, a z druhé poloviny měly být financovány nemocnice, útulky a charitativní organizace. Ale těmito zákony to nekončilo, požadavků a opatření bylo naplánováno zdaleka více (Thomas 1986: 44-46; Gott 2012: 195).



Navzdory jakkoliv květnaté rétorice a třebaže opodstatněných argumentů byl Fidel Castro odsouzený na 15 let do vězení. Ve výkonu trestu ovšem díky amnestii setrval pouhé dva roky. V roce 1954 se konaly prezidentské volby, při nichž byl Batista jediným kandidátem. Při těchto volbách se cítil natolik jistý, že vyhlášoval návrat ústavní vlády se zárukami pro svobodu tisku a přislíbil i amnestii pro politické vězně. Castro si po návratu z vězení a po odmítnutí ze strany *Ortodoxní strany* plně uvědomuje, že klasická politická cesta situaci nevyřeší a východiskem tedy vidí ozbrojený konflikt. Odebírá se tak do Mexika, kde dojde k významnému setkání s Ernestem „Che“ Guevarou, argentinským lékařem, s vynikajícími velitelskými a revolučními schopnostmi. Castro zde nashromáždil muže a 2. prosince připlouvá k břehům Kuby na motorové lodi *Granma* spolu s 82 bojovníky za svobodu země. I přes mnoho počátečních neúspěchů vypuká v průběhu roku 1957 partyzánská válka, která armádu drží v šachu. Od roku 1958 navíc povstalcům napomáhá vysílání rádia *Rebelde*, které rozšiřuje myšlenky revoluce a informuje o akcích povstalců. Vzdýmají se nová povstání, například ze strany studentů a námořníků. Posledním Batistovým pokusem o uklidnění situace bylo vyhlášení voleb na prvního června, ale bezvýsledně. V prosinci 1958 byl sveden důležitý boj o Santa Claru a Batistovo vojsko bylo Che Guevarou poraženo, čímž byla otevřena cesta povstalců až do Havany. Batista na Silvestra 1958 opouští zemi a nedlouho poté se moci ujímá Fidel Castro (Gott 2005: 195-212).

### **3.2 Kuba a Sovětský svaz**

Castro nedlouho po ovládnutí Kuby podniká kroky, které směřují proti zájmům Spojených států amerických. Znárodnění americké těžařské společnosti a další pozemkové reformy přispívají ke zhoršení vztahů se Spojenými státy, které v polovině roku 1960 odmítly koupit nasmlouvané dodávky cukru. Reakcí Kuby bylo znárodnění amerických cukrovarů, rafinérií a dalších velkých majetků. Ještě téhož roku Kuba navazuje diplomatické styky se Sovětským svazem, na což USA odpovídá obchodním embargem. Spojením snah nového vedení Kuby vymanit se

z amerického vlivu (zejména ekonomického), amerického přístupu, který měl být předvídavější v důsledcích, a s ohledem na celkovou ideologickou válku mezi Západem a Východem, se začala rýsovat kubánská orientace na Sovětský svaz. Je dobré zmínit, že samotná postava Fidela Castra měla mezi Rusy (zejména u Nikity Chruščova a Anastasova Mikojana) pozitivní ohlas (Gott 2005: 230-231, 234-235).

S americkou intervencí v Zátocě sviní, která skončila neúspěšně, se definitivně prohloubily vztahy mezi Kubou a Sovětským svazem. V roce 1962 díky Karibské krizi a výslednému kompromisu z oboustranné dohody došlo k uznání Castrovy vlády ze strany Spojených států. V průběhu dalších let komplikovala hospodářskou situaci v zemi stále trvající obchodní blokáda i samotné Castrovy ekonomické experimenty. Roku 1972 tak došlo k prohloubení spolupráce mezi Kubou a Sovětským svazem vstupem Kuby do *Rady vzájemné hospodářské pomoci* (RVHP), v rámci níž se plánovala modernizace kubánského průmyslu, která se nakonec podařila jen částečně (Nálevka 1997: 37-47, 52-58).

### **3.3 Rada vzájemné hospodářské pomoci**

V lednu roku 1949 byla na zasedání v Moskvě 5. – 8. ledna založená *Rada vzájemné hospodářské pomoci*, tedy hospodářsky integrační orgán, jehož cíl spočíval v úzkém propojení národních ekonomik jejích členů, kterými se postupně stávaly všechny země bloku (zakládajícími členy tehdy byly Bulharská lidová republika, Československá republika, Polská lidová republika, Rumunská socialistická republika a samozřejmě Sovětský svaz). Členy se postupně staly Albánská lidová republika (1949), Německá demokratická republika (1950), Mongolská lidová republika (1962), Socialistická federativní republika Jugoslávie (1962, ovšem jako přidružený člen), Kuba (1972) a

Vietnam (1978).<sup>1</sup> V podstatě se tehdy jednalo o vytvoření mocenského nástroje, jakéhosi protipólu vůči *Marshallova plánu*. Vedle politických důvodů vzniku RVHP byla také důvodem snaha o rozložení hospodářských požadavků méně rozvinutých zemí na celý východní blok. Projevem integrace bylo výlučně prohlubování zahraničně-obchodních vztahů uvnitř RVHP, zejména se Sovětským svazem (Švankmajer, Veber, Sládek, Moulis 1995: 701). Kromě politické závislosti na Sovětském svazu se tak od tohoto roku připojuje i závislost ekonomická.

Do poloviny padesátých let je dle Stránského charakteristické pro RVHP její soustředění na zahraniční obchod, výměnu technické dokumentace a podobných vědeckotechnických poznatků, zejména na dvoustranném základě. Ještě v této době je samotná struktura organizace jednoduchá, obdobně jako formy spolupráce členských států v rámci RVHP. Rada tak představovala fórum, kde si členské státy vyměňovaly vědeckotechnickou dokumentaci a poznatky z hospodářských výstaveb v jednotlivých zemích. Je ovšem důležité si uvědomit, že dominantní roli v rámci RVHP vždy hrál Sovětský svaz, který měl daleko větší specifickou váhu než ostatní socialistické země. Příkladem takového fungování může být diktování specifikací výroby, kdy například Československu připadla výroba obráběcích strojů a zařízení pro průmyslové podniky, Maďarsko produkovalo elektrické přístroje, dieselové lokomotivy a univerzální lodě, a Polsko se soustředilo na výrobu důlních zařízení, námořních lodí a železničních souprav (Kotyk 1967: 90–94). Od roku 1955 lze ovšem poprvé spatřovat koordinaci pětiletých národohospodářských plánů. Autor zde popisuje, že v této době dochází k uskutečnění výstavby základů socialismu a ke změně ve stupni vyspělosti a struktuře ekonomického potenciálu členských států. Samotná RVHP rozvíjí svoji organizační výstavbu, vznikají adekvátní instituce a

---

<sup>1</sup> Mimo zakládající a členské státy spolupracovaly s RVHP ještě pozorovatelské státy, kterými byly Korejská lidově demokratická republika, Angola, Laos a Etiopie, nebo státy spolupracujícími, jako bylo Finsko, Irák, Mexiko a Nikaragua (Lehár 1984: 9-10).

jsou položeny i právní a teoretické základy mezinárodní socialistické dělby práce. Pro rok 1971 je signifikantní schválení Komplexního programu socialistické ekonomické integrace, na jehož základě proběhl první pokus o mnohostrannou koordinaci národohospodářských pětiletých plánů (Stránský 1979: 3–4). Veškeré národní plány tak musely být před schválením národními orgány nejdříve prodiskutovány a schváleny na úrovni RVHP s ostatními členskými státy. V 80. letech se už však prohlubovaly ekonomické potíže členských států, které stále více musely řešit především své vlastní problémy, a celková spolupráce v rámci RVHP tak definitivně upadala. Nicméně ještě na 39. zasedání RVHP konaném v Havaně byl schválen program na zajištění energetické a také surovinové samostatnosti všech členských států a zároveň program na další zdokonalování mnohostranné spolupráce (Amort 1987: 187–189).

Jak už bylo zmíněno, Kuba vstoupila do RVHP v roce 1972. Strategie Spojených států amerických v podobě hospodářského embarga v roce 1960 už tehdy přinutila Kubu ke spojení se Sověty. Sovětský svaz spojení uvítal, zejména vzhledem k podstatně výhodné strategické poloze Kuby. V té době se Kuba postupně stávala závislou na velkorysých dodávkách ropy ze Sovětského svazu a za milionové úvěry od Sovětů byly stavěny školy, byty, nemocnice a univerzity (Trento 2006: 78). Nikita Chruščov se posléze rozhodl předložit Castrovi návrh na rozmístění sovětských vojenských sil na ostrově. Castro s tehdejší plánem, který počítal s celkem 40 000 vojáky, 42 stíhačkami MIG-21, tanky, pěchotou a 26 odpalovacími rampami pro strategické rakety dlouhého doletu s doletem 4 000 kilometrů, souhlasil. Vše mělo probíhat v naprostém utajení, nicméně 15. října 1962 byly výzvědným americkým letounem pořízeny snímky z Kuby a nastala tak Karibská krize, která po velice napjatém průběhu skončila 28. října téhož roku dohodou Kennedy a Chruščova. Spočívala ve stažení raket z Kuby výměnou za stažení amerických raket z Turecka a také záruky bezpečnosti pro Kubu ze strany USA (Villa, Neubauer 2007: 89-93). Ovšem tím, že se Kuba stala jen loutkou v mocenské hře mezi USA a SSSR, došlo k poznamenání

kubánsko-sovětských vztahů na dlouhou dobu. Nastalo několik let negativních bilancí v ekonomickém růstu a zároveň několik nepříliš přívětivých podmínek pro sklizeň cukrové třtiny. V roce 1971 přijala Havana na deset tisíc poradců působících v exportních podnicích a nakonec se Castro po osmi letech v roce 1972 opět obrátil na Sovětský svaz s žádostí o pomoc, výsledkem čehož byla Kuba přijata do RVHP (Trento 2006: 23). Raffer se Singerem zmiňují, že Kuba patřila mezi největší recipienty socialistické pomoci, která proudila do rozvojových zemí v rámci RVHP (Raffer, Singer 1996: 64). Vzhledem k zásadním ekonomickým problémům a plné závislosti na sovětských dodávkách ropy, vyvážení cukru do zemí RVHP, hospodářskému embargu ze strany Spojených států, nepříznivému počasí a pozdějšímu klesání světových cen ropy, udržovala Kuba 60 % veškerého obchodu právě se zeměmi RVHP (Quirk 1999: 284).

Podíváme-li se na vliv RVHP na Kubu, je důležité uvědomit si její status. Kuba měla statut rozvojové země, což jí přinášelo několik důležitých výhod. Spolu s Mongolskem a Vietnamem Kuba přijímala v rámci RVHP pomoc v podobě společných projektů, investic a úvěrů, a zároveň měla přednostní právo na půjčky z bank RVHP se zvýhodněnými úroky. Součástí výhod byly i institucionálně zlepšené obchodní podmínky, které se nejvíce vyplácely při importu ropných produktů. Pomocí preferenčních cen ekonomicky slabší země prodávaly své produkty na světových trzích za nadprůměrné ceny (v případě Kubu se jednalo zejména o cukr), a naopak levněji dovážely. Tyto smluvní ceny však neplatily pro celou RVHP – byly výsledkem bilaterálních dohod mezi jednotlivými členskými zeměmi. Status rozvojové země garantoval zisk podpory na základě myšlenky socialistického internacionalismu a solidarity. Evropští členové RVHP pro pomoc těmto rozvojovým zemím využívali například nevratných darů formou dodávek materiálu, stipendií nebo jednorázových finančních pomocí v důsledku přírodních katastrof, nebo také krátkodobých obchodních půjček za účelem nákupu strojů a technického vybavení, a také dlouhodobých úvěrů za účelem výstavby

infrastruktury a ozdravení ekonomiky (Szobi 2010: 82-83; Light 1991: 273).

### **3.4 Analýza rozvojové spolupráce**

Zahraniční pomoc byla skvělým nástrojem strategie pragmaticky využívaným oběma bloky. Přestože aspekty studené války, jako byly válečné konflikty, bezpečnost a hlasování v OSN, měly charakter her s nulovým součtem, u zahraničních pomoci je srovnatelný spíše model hry s nenulovým součtem. Jak Sovětský svaz, tak Spojené státy se snažily maximalizovat svůj vliv v rozvojových zemích za co nejnižší náklady. Zároveň si však ani Sovětský svaz ani Spojené státy nemohly dovolit vyřadit rozvojovou pomoc ze své politiky, neboť by tak hrozil u protivníka monopol (Beim 1964: 784; 797).

Komunistický blok si byl vědom účinku zahraniční pomoci při získávání podpory ze strany rozvojových zemích během různých konfliktů. Lze ovšem do jisté míry zmínit i faktor propagandistického účinku, neboť Sovětský svaz často zdůrazňoval svou štědrost a pozitivní roli své pomoci i ekonomické spolupráce s chudými zeměmi (Lancaster 2007: 32).

Je důležité si také uvědomit, že Sovětský svaz v rámci dekolonizovaných států či rozvojových států viděl jako zásadní pro započetí rozvoje uvnitř fungující socialistickou společnost. Jedině v takové, vzájemně rovné, společnosti bylo možné započít rozvoj vedoucí k celkové modernizaci země, nejčastěji s cílem vytvoření plně industrializovaného státu. Západ tak byl vnímán jako vykořisťující aktér, který za pomoci zájmu zahraničních monopolů vytváří závislost na imperialistickém jádru (Willis 2005: 62-89). Právě za takových okolností lze optikou Východu pochopit sovětskou „pomoc“ ve formě dodávání zbraní a jiných vojenských materiálů, neboť za přítomnosti odbojových levicových guerill byla taková vojenská pomoc legitimována jako snaha o

započetí socialistické společnosti a celkové rehabilitaci země po letech vykořisťujícího kolonialismu<sup>2</sup>(Heymann 1960: 529, 531).

Kuba, která jak už bylo zmíněno výše, status rozvojové země v rámci RVHP měla, tak splňovala premisu státu, který po odtržení se z vlivu imperialistického Západu přešel na socialistický model společnosti, a vyžadovala v rámci rozvojové spolupráce ochranu před případnou další hrozbou mocenských tendencí Spojených států. Významná podpora Kuby byla představována v obchodním vztahu „cukr za ropu“, kdy Sovětský svaz kupoval kubánský cukr za nadprůměrnou světovou cenu a zároveň prodával Kubě barely ropy za výrazně snížené ceny. Ze strany Kuby byla spolupráce se Sovětským svazem zase vnímána jako nezbytná v polarizovaném prostředí studenovělečného konfliktu, zvláště s ohledem na blokádu a teroristické akty ze strany agresivních Spojených států. Právě vstup Kuby do RVHP tak byl definitivním potvrzením úzké spolupráce mezi těmito dvěma státy (Moldes 2015: 29).

Takovou úzkou spoluprací lze demonstrovat na příkladu vojenské kooperace kubánských jednotek a poradců a sovětské logistické a materiální pomoci během podpory *Lidového hnutí za osvobození Angoly* (*Movimento Popular de Libertação de Angola* - MPLA) v boji proti portugalské nadvládě ve válce o nezávislost v letech 1961-1975. Sovětský svaz kubánské jednotky uvítal (jednalo se přibližně o jedenáct tisíc armádních zaměstnanců), protože v té době neměl dostatečné prostředky, aby byl v Africe přítomen všude (Stevens 1976: 143-144).

---

<sup>2</sup> Například poskytnutí 76 002 pušek vz. 52, 39 004 samopalů Sa23/Sa25, 1300 lehkých kulometů vz. 52, 1000 kulometů vz. 42N (MG 42), 3000 těžkých kulometů vz. 37, 1000 vzduchovek vz. 47, 130 velkorážových kulometů 12, 7 mm vz. 38/46, 270 protiletadlových čtyřkulometů 12,7 mm vz. 53, 900 minometů ráže 82 mm a 160 ráže 120 mm, 160 protitankových kanonů 57 mm vz. 43 a šest kanonů 76 mm vz. 42 včetně munice min Kubě ze strany Československa v roce 1960, což odpovídalo jen dvěma třetinám povinností plynoucích ze smlouvy. Tyto nasmlouvané dodávky na Kubu výrazně pomohly kubánským revolucionářům porazit vyloděné brigády v Zátocě sviní v roce 1961 (Francev 2015: 170-171).

V této sovětské podpoře lze spatřit i její ideologické ospravedlnění pomoci ve formě zbraní a jiného vojenského materiálu.<sup>3</sup>

Vysoká podpora ze strany Sovětského svazu pomohla Kubě zlepšit životní podmínky na ostrově. Kubánští studenti získávají stipendia (například pro studium v Československu) a jsou poskytnuta i pracovní místa v zemích RVHP pro kubánské dělníky. Kuba dokonce v sedmdesátých letech začala vysílat po celém světě vlastní civilní pracovníky (inženýry, učitele, zdravotníky a techniky), což mělo za následek i reciproční působnost, jelikož na Kubu zase přijížděly studovat desítky tisíc studentů z latinskoamerických a afrických zemí. Přesně v této době se stává kubánské zdravotnictví v regionu věhlasným, neboť kubánský zdravotnický personál v zahraničí nejen ošetřoval pacienty, ale také školil další lékaře (Eckstein 1994: 176). Kuba se zase pro Sovětský svaz stala významným strategickým místem, kde mohl utvořit základnu pro několik tisíc sovětských vojáků, kteří Kubu využívali pro elektronické odposlouchávání Spojených států a Latinské Ameriky, pro zásobování ponorek a také jako místo pro případné přistání bombardérů (McManus 1991).

Kuba nicméně na spolupráci se Sovětským svazem byla vysoce závislá. Jak již bylo zmíněno, tři čtvrtiny kubánského exportu tvořil právě export cukru do zemí východního bloku, a co bylo dále zásadní - kubánská závislost na dodávkách sovětské ropy, která byla zcela nezbytná nejen pro provoz zemědělských strojů, ale také samotných cukrovarů. Podmíněnost bezproblémového fungování státu na sovětské pomoci se plně projevila ve chvíli, kdy se v roce 1991 rozpadl Sovětský svaz.

---

<sup>3</sup> Za úspěch v Angole začali Sověti Kubě dodávat nejmodernější zbraně, mezi nimiž byly i supersoniky MiG 21-MF. V Latinské Americe tak byla Kuba první zemí, která v rámci armády disponovala letouny této kategorie (Blasier, Mesa-Lago 1979: 56).



## **4 ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE S KUBOU V SOUČASNOSTI**

Pomocí této kapitoly se pokusím o analýzu charakteru rozvojové spolupráce mezi Kubou a Ruskou federací, respektive jak se charakter dlouholeté spolupráce proměnil v čase po pádu Sovětského svazu. První část kapitoly shrne situaci na Kubě od devadesátých let po současnost, zejména pád Sovětského svazu a vzniklé konsekvence s tím spjaté. Druhá část kapitoly je pak koncipována pro práci s daty poskytnutými na stránkách OECD a Aidflows.org. Třetí část kapitoly za pomoci získaných informací z předchozích dvou podkapitol blíže zanalyzuje charakter spolupráce Kubu s Ruskem v současnosti.

### **4.1 Kuba – 90. léta po současnost**

Už po smrti Brežněva v listopadu 1982, a následném nástupu Andropova, začaly pro Kubánce nejisté časy. V březnu 1983 byl Raúl Castro, který měl na starosti kubánskou obranu, povolán do Moskvy, kde mu Andropov vysvětlil, že sovětská vojenská záruka již není účinná, a to vzhledem ke geografickému faktoru a k faktické nemožnosti udržovat tak rozsáhlé komunikační sítě s Kubou ve válečných podmínkách. Mezi vyloučenou podporu spadal samozřejmě také sovětský systém nukleárních raket. Raúl Castro se tak tehdy vrátil na Kubu jen s příslibem dodatečných dodávek konvenčních zbraní, které Rusové poskytovaly za relativně nízké ceny, přičemž skutečně od roku 1983 do roku 1990 rostl objem sovětských zbraní dovážených na Kubu. Problémy však vyvstaly zejména v ekonomické sféře. Kuba jako člen RVHP přejímala veškeré ortodoxní rady sovětských ekonomů a měla tak ekonomiku úzce svázanou se sovětským blokem, což se v prvním desetiletí spolupráce projevovalo relativně pozitivně v podobě dlouhého období trvalého ekonomického růstu dosahujícího v průměru 4,1% (viz výše zvyšování úrovně kubánského zdravotnictví a školství). S osmdesátými léty se ovšem musela Kuba začít vypořádávat s krizí ve svém ekonomickém vztahu s nekomunistickými zeměmi. Vše také komplikovaly nízké ceny

cukru na světovém trhu i léta sucha a hurikánů, což rovněž napomáhalo ke snižování kubánských příjmů zahraniční měny. S příchodem Gorbačova a jeho návštěvou Kuby v dubnu 1989 vyšlo jasně najevo, že staré ekonomické vztahy spolu s dotovanými cenami, které Kubu dlouhodobě udržovaly relativně prosperující, budou postupně odstraněny. Zásadní byla i informace o požadavku Rusů o platbách v amerických dolarech (Gott 2005: 340-344).

Gorbačovovy reformy, pád berlínské zdi, sametová revoluce v Praze, americká invaze do Panamy a ztráta spojence v Nikaragui (v únoru 1990 došlo ke změně vlády na antisandinistickou), byly předzvěstmi mnohem horších časů. Ty pak přišly v podobě definitivního rozpadu Sovětského svazu. Nastává tzv. speciální období (*epocha especialis*). Kuba přišla o sedm tisíc sovětských vojáků a také o významné dodávky ropy, které byl Sovětský svaz smluvně vázán zasílat. Ještě v roce 1989 bylo ze SSSR dovezeno kolem 13 milionů tun ropy za velice příznivé ceny, o rok později už to bylo jen 9,9 milionu tun a v roce 1993 pouze 5,3 milionu tun. Ke snižování došlo i v rámci nejvýznamnější suroviny Kuby – cukru. Vzhledem k tomu, že se veškerý budoucí obchod měl uskutečňovat jen v konvertibilní měně a za cenu na světovém trhu, klesla v roce 1992 cena cukru z 602 dolarů za tunu (cena z roku 1990) na 200 dolarů za tunu.<sup>4</sup> Situace byla nadále neudržitelná a byly nutné reformy. První z nich byla legalizace amerického dolaru v srpnu 1993. Dolar se tak stal na Kubě hlavní měnou pro obchodování se zbožím a službami a kubánské peso zůstalo v oběhu pro vyplácení mezd, pro všechny nákupy podle přidělového systému a pro všechny vnitřní vládní transakce. Zároveň však návrat dolaru citelnou ránu pro revoluční hrdost. Další z významných reforem bylo zavedení samostatně výdělečné činnosti v září 1993 a třetí z reforem bylo zřizování zemědělských

---

<sup>4</sup> V té době evropští analytici očekávali úplné zhroucení kubánské ekonomiky, což by nebylo překvapivé vzhledem k tomu, že v roce 1989 už činil veškerý zahraniční obchod se zeměmi RVHP 85 % celkového obchodu Kuby (Villa, Neubauer 2007: 214).

družstev, jež nahradily staré státní statky.(Hernandez-Reguant 2009: 26-28, 35, 107; Gott 2005: 354,356, 361, 363).

Dnes turistický průmysl překonal zisky z cukru a je nyní největším zdrojem příjmů ze zahraničí. I z těchto důvodů v roce 2002 vláda zveřejnila rozhodnutí o zanechání vysazování plantáží cukrové třtiny a produkce cukru jako hlavní ekonomické aktivity ostrova. Znamenalo to uzavření téměř poloviny cukrovarů a přeškolení téměř čtvrtiny lidí zaměstnaných v cukerní výrobě na jinou práci (Hernandez-Reguant 2009: 28-29; Gott 2012: 396).

Navzdory pádu Sovětského svazu však Kuba s Ruskou federací i nadále úzce spolupracují. Zpočátku však vzájemné vztahy nebyly nijak vřelé. Rusko samotné se po rozpadu Sovětského svazu ocitlo v nelehké situaci. Tehdejší prezident Boris Jelcin měl zejména zájem na stabilizaci situace a vztahů s blízkými sousedy a v celém okolním regionu. O nějaké obnovené, rozšířené podpoře Kuby se tehdy neuvažovalo, ideologický étos pomoci již neměl žádnou váhu. Ruská zahraniční politika se čím dál víc odkláněla od role ideologie a stále více byla určována na základě národních zájmů. Vzájemné vztahy ovšem zesílily od doby, kdy se v Rusku ujal moci Vladimír Putin. Ten v ruských médiích prohlásil,<sup>5</sup> že právě Kuba je jedním z nejvěrnějších spojenců Ruské federace. Pro Rusko je celá oblast Latinské Ameriky významná už z toho hlediska, že kooperací s tamějšími státy dociluje snižování amerického vlivu, což zemím jako je Venezuela a samozřejmě také Kuba zcela vyhovuje (Moldes 2015: 4; 12).

---

<sup>5</sup> Mimo jiné i v ruském časopisu *Latinskaja Amerika* (<http://www.ilaran.ru/?n=39>), zaměřující se specificky na region Latinské Ameriky a CELACu. Časopis od roku 2000 průběžně znovu popisuje Kubu jako dlouholetého spojence, s kterým Ruskou federaci spojuje společná historie, a to dle aktuálních politických zájmů, což šíří bližší povědomí a významnost regionu napříč ruskou společností (Moldes 2015: 10).

V roce 2000 dochází pro Kubu k dalšímu významnému spojení – s Venezuelou. Huga Cháveze a Fidela Castra pojí hned několik společných bodů – oba se pokusili ve svých zemích o vojenskou revoluci, oba byli věznění a po návratu z vězení ušli podobnou cestu k moci. Nejdůležitějším společným bodem je však jejich ideologie a boj proti Spojeným státům americkým. Právě tento faktor z nich udělal nejbližší spojence. Dohodou z roku 2000 se Venezuela zavazuje Kubě garancí pravidelné dodávky cenově zvýhodněné ropy, přičemž Kuba na oplátku Venezuele organizuje programy na podporu vzdělanosti a zdravotnictví a vysílá do Venezuely tisíce proškolených vzdělaných profesionálů, jako jsou učitelé či doktoři. Prospěšnost a úspěšnost této dohody potvrzuje to, že v roce 2000 Venezuela dodávala do Kuby 53 tisíc barelů ropy za den, v roce 2005 už to však bylo 90 barelů ropy. Na druhé straně Kuba v tom samém roce navýšila svoji zdravotnickou pomoc v nemocnicích na svém území pro venezuelské pacienty se závažnějším onemocněním, a dokonce jim proplácí i cestovní náklady. Není proto divu, že společná spolupráce se rozšířila i do oblasti vědy a výzkumu (Gibbs 2005; Chomsky 2007: 171). Ngaire Woods ve své práci například zmiňuje, že Venezuela Kubě poskytla pomoc o celkové výši dvou miliard dolarů pro otevření ekonomiky právě za pomoci venezuelských ropných zásob (Woods 2008: 1208). Zajímavým faktem je, že nejvýznamnějšími obchodními partnery (pro export a import) Kuby byly v roce 2004 samozřejmě Venezuela, ale také Španělsko, Čína, Kanada a Nizozemsko (Xianglin, Brena 2007: 103). Proč v této době Ruská federace nedominovala mezi ostatními zmíněnými státy?

K 24. únoru roku 2008 dlouhodobě nemocného Fidela Castra oficiálně střídá na postu prezidenta Kuby jeho bratr Raúl. I za těchto okolností setrvává podpora ze strany Venezuely, přičemž Chávez prohlásil, že jeho závazek vůči Kubě, Raúlovi a venezuelskému lidu přetrvává i nadále (Daniel 2008).

Ke změně přístupu ke Kubě nedošlo ani ze strany Ruska. Naopak – Raúl Castro se po návštěvě Moskvy v roce 2009 vrací s dvaceti

milionovým úvěrem pro Havanu a 25 tisíci tun obilí jako humanitární pomoci Kubě. Je nutné zmínit, že na podzim roku 2008 Kubu zpustošilo několik hurikánů a Rusko bylo první ze zemí, která poskytla pomoc (Schwartz 2009). Oproti roku 2004 jsou evidentní zvětšující se tendence oboustranné spolupráce mezi Ruskem a Kubou. Rusko Kubě poskytuje podporu v ekonomické rovině v podobě zmíněných poskytnutých úvěrů a Kuba naproti tomu Rusko podporuje v různých politických otázkách (například při hlasování na Valném Shromáždění OSN pro rezoluci z března 2014, jež odsuzovala ruskou činnost na Ukrajině). Odpovědí na tento nový trend je klíčový zájem Ruska o ropu.

Je důležité si uvědomit, že Rusko je zemí, pro jejíž ekonomiku je charakteristický export energetických zdrojů, zejména ropy a zemního plynu. V průběhu jednadvacátého století se pro Rusko staly energetické zdroje významnou strategickou zbraní, s níž velice účinně manipuluje pro dosažení svých účelů. Pro ilustraci – Rusko ve své době poskytovalo Evropské unii 29 % své ropy a celková velikost vlastnictví zemního plynu se odhaduje na 32 % světových rezerv. Už za Sovětského svazu byly přírodní zdroje klíčovou strategickou surovinou, s níž SSSR udržovalo veškeré své obchodní i rozvojové vztahy. Příkladem ze současnosti může být odstávka zemního plynu pro Ukrajinu v roce 2006. S touto souvislostí je evidentní, že ve chvíli, kdy mezi lety 2004 a 2007 geologové na Kubě našli skrytá ložiska ropy a hrubé odhady počítají se zásobou dvaceti miliard barelů, stala se Kuba zásadním strategickým partnerem. Rusko navíc mělo výhodu toho, že mnoho podniků a potřebných organizačních a logistických struktur mělo na Kubě vybudováno už za sovětské éry, dlouhodobá spolupráce tak na sebe nenechala dlouho čekat (Moldes 2015: 20; 37-39).

V roce 2009 zahájilo Rusko další průzkum ložisek ropy v Mexickém zálivu poté, co podepsalo s Kubou další dohodu<sup>6</sup>, podle níž bude Kubě poskytnut úvěr ve výši 150 milionu dolarů ke koupi stavební a zemědělské techniky (BBC News 2009). Další dohody o spolupráci byly podepsány v roce 2013 a týkaly se oblasti školství, hydrometeorologie, letectví i kosmických technologií (Global Times 2013). Vzájemná spolupráce se však rozšiřovala i do dalších segmentů.

Sergej Lavrov, ministr zahraničních věcí Ruské federace, v roce 2014 navštívil země Latinské Ameriky a země *Společenství latinskoamerických a karibských států* (*Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*- CELAC). Státy jako Argentina, Venezuela, Brazílie a právě také Kuba byly zaevidovány jako bezvízové pro potenciální návštěvu jejich obyvatel do Ruska, což je jedním z významných diplomatických indikátorů blízkých vztahů. Celkově oblast Latinské Ameriky a CELACu je z ruské perspektivy zájmů signifikantní, neboť se jedná o země, jak již bylo zmíněno, s jejichž podporou by se oslaboval celkový vliv a moc Spojených států. I z tohoto důvodu je evidentní, že v rámci těchto regionů probíhá spolupráce i na vojenské úrovni. Kuba je jednou ze zemí, která do Ruska posílá své důstojníky k výcviku, zejména pak námořnického (Ciccarillo 2016: 31-32). Již nějakou dobu se hovoří i o výstavbě ruských základen pro ruské ponorky a letectvo a znovuotevření základen, které byly využívány během studené války (Blank 2009: 18-19). Jmenovitě se jedná o základnu *Lourdes SIGNIT*, jež byla svého času největším zařízením svého druhu, provozovaným sovětskou zahraniční zpravodajskou službou mimo území Sovětského svazu, v níž bylo za studené války zaměstnáno více než tisíc členů sovětské rozvědky a kubánských techniků a inženýrů. Vzhledem k narůstajícímu napětí mezi Ruskou federací a Spojenými státy

---

<sup>6</sup> Jednalo se o dlouhodobou dohodu mezi kubánskou státní ropnou společností (CUPET) a ruským národním naftařským konsorciem. Vzhledem k dlouhodobosti předpokládané dohody se jednalo o jednu z prvních za posledních dvacet let (Moldes 2015: 40).

americkými ohledně konfliktu na Ukrajině a Sýrii, a zároveň přítomnosti vojsk *Severoatlantické aliance* (NATO) ve východní Evropě, Rusko přehodnocuje minulé rozhodnutí o uzavření této základny (Reuters.com 2016).

Významná pak byla i návštěva Kuby Vladimírem Putinem v roce 2014, při níž vyjádřil odpuštění 90 % dluhu Kuby Moskvě ze sovětské éry, což činí bezmála 35 miliard dolarů (Orsi 2014). Ačkoliv lze tento krok do jisté míry považovat za samozřejmý, vzhledem k několikanásobně většímu pravděpodobnému zisku z nového ropného kontraktu, jedná se o jasnou zahraničně diplomatickou politiku, která obě země, minimálně na úrovni obyvatelstva a veřejného ohlasu, více sblíží.

S ohledem na tyto trendy ve spolupráci mezi Ruskou federací a Kubou lze konstatovat, že vzájemné partnerství obou zemí připomíná úzkou spolupráci za doby Sovětského svazu. Důležité jsou však rozdíly. Zaprvé jsou samotné obchody mezi Ruskem a Kubou stále relativně nízké, oproti obchodům Kuby s Venezuelou, které jsou oboustranně dlouhodobě prospěšné. A zadruhé ani Rusko, ani Kuba v rámci vzájemného partnerství nestaví obnovenou spolupráci na ideologické základně. Naopak, nastávající dohody jsou ryze pragmaticky ekonomické a geopoliticky zaměřené. Současné vztahy obou zemí tak nejsou jen pouhými pozůstatky z doby studené války, ale ekonomickými a geopolitickými konsekvencemi (Moldes 2015: 50).

## **4.2 Data z OECD a Aidflows**

Jak již bylo zmíněno na začátku této kapitoly, tato část je věnována datům, jež poskytují internetové stránky OECD a Aidflows.org. První ze stránek patří přímo mezivládní organizaci, jež byla zmíněna ve druhé kapitole. Na těchto stránkách jsou zveřejněny veškeré oběhy financí a jejich statistiky ohledně ODA, které byly ostatními státy transparentně poskytnuty do roku 2015. Druhé ze stránek, Aidflows, vizualizují jak a

kolik rozvojové pomoci je poskytováno na celém světě. Kromě ryze číselných údajů lze dohledat i informace o donorech a příjemcích zvláště a zároveň sledovat samotné využití finanční podpory. Kromě statistických dat od OECD získávají stránky Aidflows.org také data ze Světové banky, Asijské rozvojové banky a Inter-American Development Bank (Aidflows.org 2017), což z těchto stránek dělá komplexní informační kanál pro účely této práce.

Limitujícím faktorem pro plné využití dat pro účely mé bakalářské práce je naneštěstí skutečnost, že Rusko data pro OECD poskytuje až od roku 2011, což znamená, že do tohoto roku není dohledatelné, komu a nakolik Ruská federace poskytla rozvojovou spolupráci. Tato chybějící data jsem se snažil dohledat alespoň na oficiálních stránkách ruského ministerstva zahraničí, ovšem také bezúspěšně.

Podíváme-li se však na data, která poskytnuta jsou, můžeme v tabulce 1 vidět, kolik Ruská federace od roku 2011 až do roku 2015 v celkové částce poskytla ODA včetně jednotlivých let.<sup>7</sup>

**Tab.1: Celková částka ODA poskytnuta Ruskou federací**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Celkem
<b>Částka (US\$M)</b>	520,88	483,41	421,3	632,31	875,85	1719,31	<b>4653,06</b>

Zdroj: <http://stats.oecd.org/>

Na stránkách OECD byly Ruskou federací uvedeny i číselné údaje pro rok 2010, nicméně na stránkách Aidflows.org už nikoliv. Je zajímavé, že od roku 2013 se částka určená pro ODA ze strany Ruska každoročně navyšuje. Rozdíl mezi poskytnutou částkou v roce 2014 a poskytnutou

<sup>7</sup> Všechny číselné údaje týkající se částky jsou uváděny v milionech a amerických dolarech.



částkou v roce 2012 je více než poloviční, nemluvě o částce z roku 2015, jež dělá téměř dvě miliardy. Celkově tak Ruská federace od roku 2010 poskytla pomoc ODA o částce skoro pěti miliard dolarů.

Tabulka 2 spolu s grafem 1 ukazují konkrétní země, jež jsou největšími příjemci ruské ODA v horizontu pěti let (2011-2015). Data jsou tentokrát získána ze stránek Aidflows.org a jsou tak v rámci Ruské federace k dispozici jen od roku 2011. V tabulce jsou pro lepší přehlednost uvedeny i procentuální poměry.<sup>8</sup>

**Tab.2: Průměr celkové ODA v horizontu 5 let**

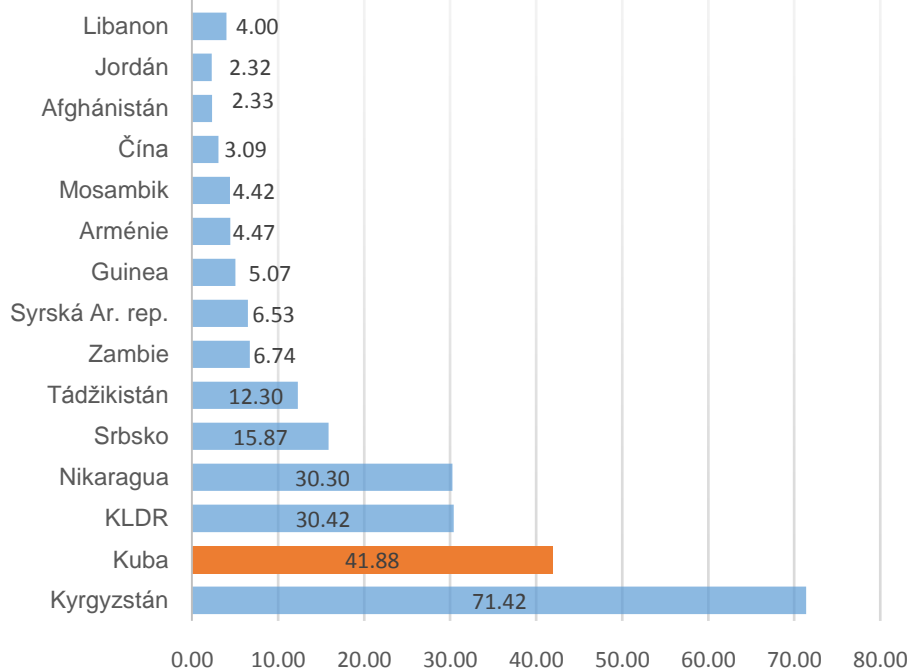
	<b>Částka (US\$M)</b>	<b>Procenta</b>
<b>Kyrgyzstán</b>	71,42	29,62
<b>Kuba</b>	<b>41,88</b>	<b>17,37</b>
<b>KLDR</b>	30,42	12,61
<b>Nikaragua</b>	30,30	12,56
<b>Srbsko</b>	15,87	6,58
<b>Tádžikistán</b>	12,30	5,10
<b>Zambie</b>	6,74	2,79
<b>Syrská Ar. rep.</b>	6,53	2,71
<b>Guinea</b>	5,07	2,10
<b>Arménie</b>	4,47	1,85
<b>Mosambik</b>	4,42	1,83
<b>Čína</b>	3,09	1,28
<b>Afghánistán</b>	2,33	0,97
<b>Jordán</b>	2,32	0,96
<b>Libanon</b>	4,00	1,66
<b>Celkem</b>	<b>241,16</b>	<b>100</b>

Zdroj: <http://www.aidflows.org/>

<sup>8</sup> V obou případech jsou Kuba či Rusko barevně zvýrazněny pro účely snadnějšího zorientování se.

**GRAF 1: PRŮMĚR CELKOVÉ ODA V HORIZONTU 5 LET**

Zdroj: <http://www.aidflows.org/>



Tabulka 2 spolu s grafem 1 znázorňuje, že je Kuba druhým největším recipientem ruské ODA v horizontu pěti let od roku 2011 do roku 2015. Je opět nutné zdůraznit, že průměrná částka necelých 42 milionů dolarů se týká skutečně jen horizontu let 2011 až 2015.

Zaměříme-li se na data ze stránek OECD a Aidflows.org ohledně Kuby, můžeme zaznamenat jakousi kolísavost kubánských financí. Tabulka 3 poukazuje na nestálou finanční situaci Kuby. Ačkoliv jsou zde číselné údaje už od roku 2006, vzhledem k neposkytnutým datům ze strany Ruské federace, nejsou pro účely práce zhodnotitelné. Stránky OECD jasně deklarují, že v případě Ruska a Sovětského svazu jsou číselné údaje nedostatečně provázané, není proto možné dohledat v rámci roku 2013 zmíněné odpuštění sovětského dluhu ze strany Ruské federace Kubě v číselné či statistické podobě.

**Tab.3: Celková částka ODA obdržena Kubou**

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Celkem
<b>Částka (US\$M)</b>	83,59	72,06	-226,7	-3,48	196,06	-113	-105,7	-25,78	1,17	109,54	<b>-12,24</b>

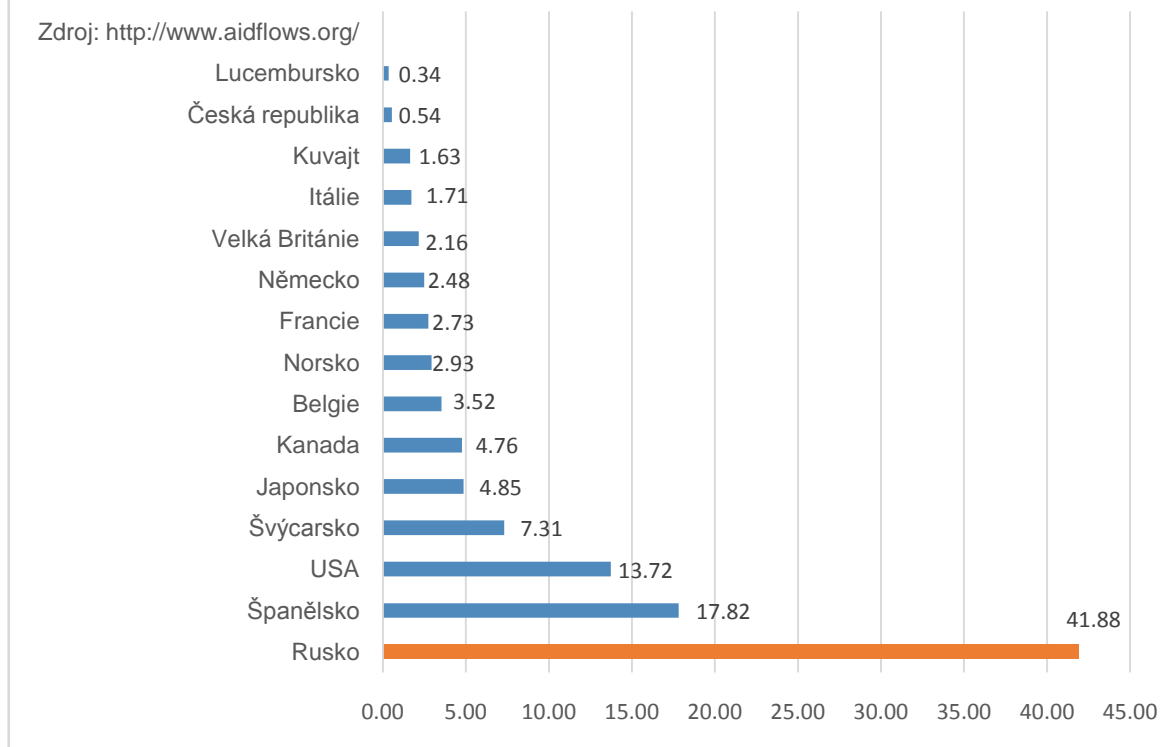
Zdroj: <http://stats.oecd.org/>

**Tab.4: Zdroje ODA Kubě v horizontu 5 let**

	<b>Částka (US\$M)</b>	<b>Procenta</b>
<b>Rusko</b>	<b>41,88</b>	<b>38,64</b>
<b>Španělsko</b>	17,82	16,44
<b>USA</b>	13,72	12,66
<b>Švýcarsko</b>	7,31	6,74
<b>Japonsko</b>	4,85	4,47
<b>Kanada</b>	4,76	4,39
<b>Belgie</b>	3,52	3,25
<b>Norsko</b>	2,93	2,70
<b>Francie</b>	2,73	2,52
<b>Německo</b>	2,48	2,29
<b>Velká Británie</b>	2,16	1,99
<b>Itálie</b>	1,71	1,58
<b>Kuvajt</b>	1,63	1,50
<b>Česká republika</b>	0,54	0,50
<b>Lucembursko</b>	0,34	0,31
<b>Celkem</b>	<b>108,38</b>	<b>100</b>

Zdroj: <http://www.aidflows.org/>

Graf 2: Zdroje ODA Kubě v horizontu 5 let



Tabulka 4 graf 2 uvádějí patnáct největších donorů ODA Kubě. V obou případech opět pro lepší možnost orientace zvýrazněné Rusko dalece přesahuje svojí výší příspěvku všechny ostatní donory. Částka necelých čtyřiceti dvou milionů dolarů, která se tak shoduje s částkou v předchozí tabulce 2, je více než o polovinu větší než od druhého největšího donora Kuby – Španělska. S ohledem na první část této kapitoly je překvapující, že mezi patnácti největšími donory Kuby není zmíněna Venezuela. Venezuela totiž neposkytuje stránkám OECD a Aidflows.org naprosto žádná data, není tak možné určit, zdali by byla vůbec umístěna v žebříčku patnácti největších či na jaké pozici v něm.

Pro zhodnocení ruské spolupráce s Kubou na základě nalezených ropných ložisek využiji ještě jedné tabulky, která ovšem není ani z jedné zmíněných internetových stránek. Tabulka 5 pochází z práce *Cuba's Quest for Economic Independence*(2002), a její autoři Leogrande a Thomas v ní znázorňují obchodní partnery Kuby v průběhu deseti let od

pádu Sovětského svazu. Jedná se o jediný alternativní zdroj dat, s jehož pomocí lze získat alespoň nějakou představu o tehdejší ekonomické spolupráci.

**Tab.5: Obchodní partneři Kuby 1989-1998 (v %)<sup>9</sup>**

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
<b>Rusko/SSSR</b>	64,7	67,9	62,7	27,9	15,4	9,6	5,7	11,3	6,6	9,2
<b>Španělsko</b>	2	2,1	3,3	5	7,6	8,8	10,2	10,5	11,4	13,2
<b>Francie</b>	0,7	0,9	1,8	4,4	6,6	7,7	6	4,7	5,1	6,6
<b>Německo v+z</b>	5,9	4	2	2,7	2,6	2,3	2,4	2,5	2,4	1,8
<b>Itálie</b>	0,7	1,1	2	2,7	4,7	4,7	3,8	3,3	3,8	4,7
<b>Ostatní ev.z.</b>	13,7	8,8	7,8	17,8	14	12,8	13,2	13,6	11,7	10,4
<b>Argentina</b>	1,3	1	1,1	1,4	2,1	2,5	1,8	2	2,8	2
<b>Kanada</b>	0,7	1,3	2,8	7,5	5,9	6,9	10,3	8,4	8,6	9,8
<b>Mexiko</b>	0,7	1,5	1,5	2,3	9,8	7,7	9,2	6,6	6,5	6,9
<b>Ostatní am.z.</b>	2,9	2,8	2,7	8,3	15,3	18	19,7	22,4	22,9	16,8
<b>Čína</b>	3,5	4,7	5,9	10,2	8,5	7,4	5,9	5,1	5,6	7,6
<b>Japonsko</b>	1,1	1	2,5	2,3	1,4	1,6	2,4	2	2,5	2
<b>Ostatní as.z.</b>	1,1	1	1,4	4	3,2	4,5	3,6	4,3	5,8	
<b>Afrika</b>	0,9	1,7	2,2	2,4	2,6	5,1	3,1	2,7	3,7	2,5

*Zdroj: Leogrande, M., Thomas, Julie M. (2002). Cuba's Quest for Economic Independence, s. 358*

### 4.3 Analýza charakteru spolupráce v současnosti

Podíváme-li se na ekonomické vztahy mezi Sovětským svazem a Kubou v minulosti, jednalo se zejména o zásadní závislost Kuby na sovětské podpoře ropy a výkupu cukru. Veškeré další obchody byly zprostředkovávány s členskými zeměmi RVHP, což Kubě poskytovalo stálé odběratele cukru. S pádem Sovětského svazu nastal pro Kubu šok. Od roku 1990 je znatelný razantní pokles obchodních vztahů mezi

<sup>9</sup> Vzhledem k časovému rozpětí se jedná o data vztahující se k Rusku i Sovětskému svazu. Obdobně je tomu u Německa, kde se jedná o data za celistvý stát, respektive pro rok 1989 za Východní i Západní Německo.

Ruskem a Kubou, který je ovšem přímým opakem současného trendu narůstání ekonomické spolupráce mezi oběma zeměmi. Jako stálý partner se však dle poskytnutých statistických dat potvrzují Španělsko a Kanada, a dalším významným partnerem Kubu je Venezuela. Historicky nové partnerství a redefinování vztahů s Venezuelou od roku 2000 tak bylo nutnou záchranou nejen pro kubánský režim, ale pro ostrov celkově.

Porovnáme-li navzájem tabulku 5 s předchozími čtyřmi, lze usoudit, že ačkoliv ke spolupráci mezi Ruskem a Kubou docházelo od samého počátku pádu Sovětského svazu, minimálně první desetiletí do nového tisíciletí nebyly vztahy, minimálně na obchodní úrovni, nikterak zásadní oproti minulosti. Během této doby je i z číselných dat evidentní, že tehdejší speciální období znamenalo pro Kubu jasnou ekonomickou krizi. Taková situace koresponduje s poznatky o době vládnutí Borise Jelcina v čele Ruské federace, kdy se ruská zahraniční politika orientovala zejména na blízké sousedy a stabilizaci situace v blízkém regionu. To se však mění s příchodem Vladimíra Putina do čela federace. Ve druhé kapitole již zmíněná *Koncepce zahraniční politiky Ruské federace* spolu s uvedenými číselnými daty z tabulky 1 předchozí kapitoly odpovídá ruskému stanovisku o své vlastní úloze odpovědnosti za zachování bezpečnosti ve světě na globální úrovni. Konkrétněji se rozvojové spolupráci věnuje bod 35, kdy Rusko jasně deklaruje, že podpora mezinárodního rozvoje musí být zaměřená na hledání efektivních cest podporujících úsilí o likvidaci disbilancí v rozvoji různých regionů, k čemuž Rusko pro dosažení tohoto cíle využívá svůj donorský potenciál a provádí aktivní a cílevědomou politiku na multilaterální i na bilaterální úrovni (Czech.mid.ru 2017). Ač nejsou bližší data pro období prvních deseti let nového tisíciletí k dispozici, je jasné, že ruský zájem o Kubu od roku 2004 postupně narůstal až do současné podoby pevné spolupráce a několika navzájem uzavřených dohod. Navzdory tomu, že data jsou omezená jen na horizont let 2011-2015, je nepopiratelné, že spolupráce mezi Kubou a Ruskou federací pokračuje i v současné době, a to vzhledem k tomu, že už jen při pohledu na tabulku 2 je Ruská federace

klíčovým donorem Kuby. Na základě číselných dat v prvních čtyřech tabulkách se Rusko vrátilo na nejvyšší příčku kubánského donátora. Vzhledem k ruské politické i diplomatické strategii závislé na přírodních zdrojích, jako je ropa a zemní plyn, je nanejvýš pravděpodobné, že spolupráce s Kubou vychází z jednoznačného pragmaticky ekonomického účelu.

Právě pragmaticky ekonomický účel spolupráce mezi Ruskou federací a Kubou je značným rozdílem oproti ideologicky stavěné spolupráci se Sovětským svazem za studené války. Nyní není podpora Kuby legitimizována ideologickým rámcem záchrany před Západem, nýbrž obchodním spojenectvím. Zároveň však Kuba pro Rusko znamená i další nesporné politické výhody – spojení v obhajobě zahraničně-politických cílů a strategicky umístěné spojení, na jehož území Sovětský svaz vybudoval stále použitelné vojenské základny.

## 5 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo popsat charakter rozvojové spolupráce mezi Kubou a Sovětským svazem a jak se tento charakter rozvojové spolupráce proměnil v čase. Po uchopení moci nad ostrovem Fidelem Castrem a jasným vymezením se vůči Spojeným státům americkým, na sebe diplomatické navázání styků se Sovětským svazem nenechalo dlouho čekat. Během studené války a bipolárního rozdělení světa byly pro obě mocnosti zahraniční politiky, zejména v podobě rozvojových pomoci, zásadní strategií vůči tomu druhému. Sovětský svaz však měl svoji účelnost rozvojové pomoci integrovanou již v ideologii, neboť se z jeho pozice jednalo o pomoc zemím třetího světa před kolonialistickými mocnostmi, či v době dekolonizace jako ochrana proti imperialistickým podnikům inklinujícím k vykořisťování. Sovětský svaz tak ideologicky zastřešoval veškerou podobu své rozvojové pomoci vůči přijímajícím zemím, ať už se jednalo o vojenskou či hospodářskou pomoc. Kuba, která si vybrala socialistickou cestu vládnutí, tak splňovala vizi Sovětského svazu o zemi třetího světa, která se dostala z vlivu Spojených států a potřebuje stálou ochranu před případným útokem západních imperialistických mocností. Členstvím v RVHP Kuba potvrdila svoji orientaci na východ, čímž ze strany Sovětského svazu získala ekonomicky výhodnou prodejní cenu za cukr, za který Sovětský svaz platil nadprůměrnou cenu oproti světovému průměru, a zároveň Kubu zásoboval ropou, která zase naopak byla za cenu podprůměrnou.

Politická strategie s poskytováním ropy je mimo jiné pro Sovětský svaz, potažmo pro Ruskou federaci, charakteristická, jak bylo v práci zmíněno i ilustrováno na příkladech. Po pádu Sovětského svazu došlo k jednoznačnému poklesu podpory Kuby i jejího režimu. Po dobu posledních deseti let dvacátého století docházelo ke kolísavým vzájemným obchodům, které však ani zdaleka nedosahovaly takových částek, jako za sovětské éry. Kuba se po čase zároveň z prodeje cukru, který bez dotování Sovětského svazu neměl zdaleka takový odbyt, přeorientovala na turismus, který je podstatně výdělečnější. S nástupem



Vladimíra Putina a s objevem ropných nalezišť na kubánských březích přišly pro Kubu nové obchodní příležitosti se staronovým obchodním partnerem a spojencem. Rusko Kubu vnímá jako strategického spojence v Latinské Americe a nově i jako potenciální zdroj ropy. Různými úvěry, dohodami i odpuštěnými dluhy Rusko prohlubuje svůj vztah s Kubou, který od roku 2004 zesiluje. Dle statistických dat analyzovaných ve čtvrté kapitole je evidentní, že je Ruská federace nejvýznamnějším a největším donorem Kuby, která na oplátku Rusko podporuje v mnohých kontroverzních politických otázkách a zároveň s federací spolupracuje ve vojenském sektoru. Navzdory vzrůstajícím tendencím vzájemné spolupráce a partnerství se však nedá plně hovořit o podobnosti se spoluprací se Sovětským svazem v minulosti. Zásadním rozdílem je oproti minulosti jednoznačně absence jakýchkoliv pokusů o propojení nebo zasazení spolupráce do ideologického rámce, současný trend je ryze pragmaticky ekonomické rázu.

Ačkoliv to bude už skoro šedesát let, co Fidel Castro ovládl Kubu a nasměroval ji na cestu socialismu, je bezesporu jisté, že je tento ostrov jedním z nejstrategičtějších míst v oblasti. S podporou Venezuely, ruským zájmem, bohatými ropnými zásobíšti a pomalu se normalizujícími vztahy se Spojenými státy, může být Kuba zanedlouho nejen zcela jiným místem, ale také úplně jiným aktérem na mezinárodním poli. Je tak možné, že s trochou štěstí Kuba překoná veškeré své problémy, a za několik let nebude muset figurovat ve statistických tabulkách mezi zeměmi, jež jsou příjemci jakékoliv podpory.

## 6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Aidflows.org (2017). (<http://www.aidflows.org/>, 30. 3. 2017).

Amort, J. (1987). *Ekonomika společenství RVHP* (Praha: Academia).

BBC News (2009). *Russia to drill for oil off Cuba*(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8175704.stm>, 30. 3. 2017).

Beim, D. (1964): The Communist Bloc and the Foreign aid Game. *Western Political Quarterly* 17 (4), s.784–799.

Blank, S. (2009). Russia in Latin America: Geopolitical Games in the US's Neighborhood. *Russie.Nei. Visions* 38, s. 5-23.

Blasier, C. – Mesa-Lago, C. (1979). *Cuba in The World* (Pittsburg: University of Pittsburg Press).

Budil, I. (2005). Teorie závislosti, kulturní determinismus a prosperita. In: Waisová a kol., *Ve stínu modernity – Perspektivy a problémy rozvoje*. (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 33-49.

Carlin, Alan (1966). Project versus program aid: From the donor's viewpoint. *The RAND Corporation*(California: Santa Monica).

Ciccarilo, Simon Gaetano (2016). The Russia-Latin America Nexus: Realism in the 21st Century. *Student Scholarship & Creatice Works By Year 47* ([http://scholar.dickinson.edu/student\\_work/47](http://scholar.dickinson.edu/student_work/47), 30. 3. 2017).

Czech.mid.ru (2017). *Koncepce zahraniční politiky Ruské federace*([http://www.czech.mid.ru/cz/press-rel/news\\_49.htm](http://www.czech.mid.ru/cz/press-rel/news_49.htm), 16. 3. 2017).

Daněk, P. (2000): Nerovnoměrný rozvoj světa: kolonialismus, neokolonialismus a diskurz rozvoje. In: Jehlička, P., Tomeš, J., Daněk, P. ed., *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie*. (Praha: UK), s. 28-58.

Eckstein, Susan E. (1994). *Back from the future: Cuba under Castro* (Princeton: Princeton University Press).

Exnerová, V., Hlavičková, Z., Jelínek, P., Kaplan, M., Plešinger J. (2008). Zahraniční rozvojová spolupráce ČR. *Rozvojovka.cz*(<http://www.rozvojovka.cz/zahranicni-rozvojova-spoluprace-cr>, 1. 3. 2017).

Francev, V. (2015). *Československé zbraně ve světě: v míru i za války* (Praha: Grada Publishing a.s.).

Gibbs, Stephen (2005). Venezuela ends upbeat Cuba visit. *BBC News*(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4179050.stm>, 31. 3. 2017).

Global Times (2013). *Medvedev's tour enhances Russia's presence in Latin America*(<http://www.globaltimes.cn/content/763695.shtml>, 31. 3. 2017).

Halaxa, P. (2000). Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemí. In: Jehlička, P., Tomeš, J., Daněk, P. ed., *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie*. (Praha: UK).

Heideking, J.– Mauch, Ch. (2012). *Dějiny USA*(Praha: Grada Publishing a.s.).

Hernandez-Reguant, A. (2009). *Cuba in the Special Period: Culture and Ideology in the 1990s*(New York: Palgrave Macmillan).

Heymann, H. Jr. (1960). Soviet Foreign Aid as A Problem for U.S. Policy. *World Politics* 12 (4), s. 525-540.

Hokrová, M.-Táborská, S. eds. (2008). *Globální problémy a rozvojová spolupráce: témata, o která se lidé zajímají* ([http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs\\_136.pdf](http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_136.pdf), 1. 3. 2017). (Praha, Člověk v tísni).

Horký, O. (2011). Rozvoj. In: Dušková, L., Harmáček, J., Krylová, P., Opršal, Z., Syrovátka, M., Šafaříková, S., a kol., *Encyklopedie rozvojových studií*. (Olomouc: Univerzita Palackého).

Chomsky, N. (2007). *Interventions*(New York: The New York Times Syndicate).

Daniel, J. F. (2008). Hugo Chavez, Raul Castro emphasize warm relations. *Reuters.com* (<http://www.reuters.com/article/us-cuba-castro-venezuela-idUSN2124628420080224>, 30. 3. 2017).

Kingsbury, D., Remenyi, J., McKay, J., Hunt J. (2004). *Key Issues in Development*(New York: Palgrave Macmillan).

Kotyk, V. (1967). *Světová socialistická soustava – Základní problémy dějin světové socialistické soustavy* (Praha: Svoboda).

Králová, D., Medková, B., Mračková, J. eds. (2007). *Novinář, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc*(Praha: Člověk v tísni).

Lancaster, C. (2007): *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*(Chicago:The University of Chicago Press).

Lehár, B. (1984). *Rada vzájemné hospodářské pomoci: sborník dokumentů o vývoji a činnosti RVHP (1978-1983)* (Praha: Svoboda).

Leogrande, M. - Thomas, Julie M. (2002). Cuba's Quest for Economic Independence. *Journal of Latin American Studies* 34 (2), s. 325-363.

Light, M. (1991). Soviet Policy in the Third World. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 67 (2), s. 263-280.

McManus, D. (1991). Soviet Troops to Leave Cuba, Gorbachev Says. *Los Angeles Times* ([http://articles.latimes.com/1991-09-12/news/mn-2964\\_1\\_soviet-union](http://articles.latimes.com/1991-09-12/news/mn-2964_1_soviet-union), 20. 4. 2017).

Moldes, Ch. (2015). *Cuban-Russian Relations in the 21st Century: Oil and Geopolitics*(Durham: Duke University).

- Nálevka, V. (1997). *Fidel Castro – Podzim diktátora*(Praha: Epocha).
- OECD (2008). *Is it ODA?*(<http://www.oecd.org/dataoecd/21/21/34086975.pdf>, 1. 4. 2017).
- OECD (2016). *Secretary-General's Report to Ministers*([http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/secretary-general-s-report-to-ministers-2016\\_sg\\_report-2016-en#.WMF4vX\\_GC2s#page2](http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/secretary-general-s-report-to-ministers-2016_sg_report-2016-en#.WMF4vX_GC2s#page2), 1. 4. 2017).
- OECD (2017a). *50 years of official development assistance*(<http://www.oecd.org/dac/stats/50yearsofficialdevelopmentassistance.htm>, 1. 4. 2017).
- OECD (2017b). *Technical Guide to terms and data in the Creditor Reporting System (CRS) Aid Activities database*(<http://www.oecd.org/dac/stats/crsguide.htm>, 1. 4. 2017).
- OECD (2017c). *What do we know about multilateral aid?*([https://www.oecd.org/dac/aid-architecture/13\\_03\\_18%20Policy%20Briefing%20on%20Multilateral%20Aid.pdf](https://www.oecd.org/dac/aid-architecture/13_03_18%20Policy%20Briefing%20on%20Multilateral%20Aid.pdf), 1. 4. 2017).
- Orsi, P. (2014). Putin kicks off Latin America tour with Cuba stop. *The Associated Press* (<http://bigstory.ap.org/article/putin-kicks-latin-america-tour-cuba-stop>, 31. 3. 2017).
- OSN (2000). *Resolution adopted by the General Assembly – United Nations Millennium Declaration*A/RES/55/2.
- Oxfam (2017). *Our Purpose and Beliefs* (<https://www.oxfam.org/en/our-purpose-and-beliefs>, 3. 3. 2017).
- Quirk, Robert E. (1999). *Fidel Castro* (Ostrava: Oldag).
- Raffer, K. - Singer, H. W. (1996). *The Foreign Aid Business*(Cheltenham: Edward Elgar).

Reuters.com (2016). Russia considers military bases in Vietnam and Cuba: agencies. *Reuters.com* (<http://www.reuters.com/article/us-russia-military-bases-idUSKCN1270PN?il=0>, 20. 4. 2017).

Schwartz, M. (2009). Cuba and Russia strengthen ties as Raúl Castro visits Moscow. *New York Times* (<http://www.nytimes.com/2009/01/30/world/americas/30iht-cuba.4.19816875.html>, 30. 3. 2017).

Stats.OECD (2017). (<http://stats.oecd.org/>, 1. 4. 2017).

Stevens, Ch. (1976). The Soviet Union and Angola. *African Affairs* 75 (299), s. 137-151.

Stránský, F. (1979). *Ekonomika členských států RVHP a její dlouhodobý vývoj* (Praha: Československá obchodní a průmyslová komora).

Sustainabledevelopment.un.org (2017). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development* (<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, 1. 3. 2017).

Sumner, A. - Tribe, M. (2008). *International development studies: theories and methods in research and practice* (London: Sage).

Szobi, P. (2010). Pomoc Rady vzájemné hospodářské pomoci „rozvojovým zemím“: Příklad Německé demokratické republiky a Etiopie. *Dvacáté století – The Twentieth Century* 1, s. 79–90.

Švankmajer, M., Veber, V., Sládek, Z., Moulis V. a kol. (1995). *Dějiny Ruska* (Praha: Lidové noviny).

Thomas, H. (1986). *The Cuban Revolution* (London: Weidenfeld and Nicolson).

Trento, A. (2006). *Castro a Kuba – od revoluce k dnešku* (Praha: KMa).

UNDP (2017). *About Human Development – What is human development?*(<http://hdr.undp.org/en/humandev>, 19. 3. 2017).

Villa, de J. – Neubauer, J. (2007). *Máximo Líder - Fidel Castro* (Praha: Ikar).

Willis, K. (2005). *Theories and Practices of Development*(Oxon: Psychology Press).

Woods, N. (2008). Whose Aid? Whose Influence? China, Emerging Donors and the Silent Revolution in Development Assistance. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 84 (6), s. 1205-1221.

Xianglin, M. - Breña, O. M. (2007). Cuban Reform and Economic Opening: Retrospective and Assessment. *Latin American Perspectives* 34 (6), s. 93-105.

## 7 SEZNAM ZKRATEK

<b>CELAC</b>	Společenství latinskoamerických a karibských států ( <i>Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños</i> )
<b>CUPET</b>	La Union Cuba Petroleum
<b>DAC</b>	Výbor pro rozvojovou spolupráci ( <i>Development Assistance Committee</i> )
<b>MPLA</b>	Lidové hnutí za osvobození Angoly ( <i>Movimento Popular de Libertação de Angola</i> )
<b>NATO</b>	Severoatlantická aliance ( <i>North Atlantic Treaty Organization</i> )
<b>ODA</b>	Oficiální rozvojová pomoc ( <i>Official Development Assistance</i> )
<b>OECD</b>	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj ( <i>Organisazion for Economic Co-Operation and Development</i> )
<b>OSN</b>	Organizace spojených národů (anglicky <b>UN</b> – <i>United Nations</i> )
<b>SSSR</b>	Svaz sovětských socialistických republik
<b>UNRRA</b>	Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu ( <i>United Nations Relief and Rehabilitation Administration</i> )
<b>USA</b>	Spojené státy americké ( <i>United States of America</i> )
<b>WCED</b>	Světová komise pro životní prostředí a rozvoj ( <i>World Commission on Environment and Development</i> )



## 8 RESUMÉ

The aim of this thesis is to reveal the character of the development cooperation between Cuba and the Soviet Union and also how this character of the development cooperation changed over time.

The second chapter is a theoretical part and closely covers the basic concepts and definitions such as „development“ and „development cooperation“ for the complex understanding of the nature of the theme of the thesis. Third and fourth chapter specifically focus on the very development cooperation between the Soviet Union and Cuba, and later between Russian Federation and Cuba, with regard to the historical context.

Empirical-Analytical research was used to gain the necessary knowledge, through this research the information was obtained from professional literature, web pages, scholarly articles and newspapers articles which was then organized as such to make a complete answer with all of the aspects for answering all of the research questions.

The Soviet Union had the expediency of the development assistance integrated in it's ideology. From it's point of view it was considered help for the third world countries against the imperialistic powers and their's exploiting businesses. Cuba, with the Fidel Castro in the lead, became a country which got out of the influence of the United States of America and Cuba need consistent protection from possible attack from the imperialistic powers from the west. The Cuban inclination to the east was confirmed by the membership in the Comecon which gave Cuba many advantages, which one of the most major was a profitable sale price of the sugar, which was before above the world average. A so called special period occurred in the Cuba after the fall of the Soviet Union. Despite that Cuba still cooperates with the Russian Federation especially since Vladimir Putin became the president. Mutual cooperation was further reinforced by the findings of oil beds in Cuba, but

they are becoming pragmatically economical opposite to the times when the Soviet Union and Cuba built together on a ideological basis.